

Bidrag til Berritsgaards Historie.

Efter originale Breve og Jordebøger i Gaardens Archiv.

Paa Berritsgaard bevares en betydelig Deel originale Brevstaber, vedkommende Gaarden og dens tilhørende Jorciendom, fra det 16de og 17de Aarhundrede; foruden nogle faa ældre. (Jvf. ovenf. S. 109). Disse have, ved Eierens, Hr. Kammerherre, Lehnsharoon Rosenørn-Lehns Gødhed, været mig meddeelte, deels, hvor det behøvedes, i Originalerne, deels i en fuldstændig og nøiagtig Copiebog over en stor Deel af samme. Paa disse samtidige Kilder ere nedensaaende Efterretninger grundede; i hvilke man vil finde ikke faa autentiske Bidrag til det 16de og 17de Aarhundredes Landbo-Rets Historie. m. m. Til at samle og udarbejde dem har jeg tillige havt en nyttig Ledetraad i et mig meddeelt kortere Udkast til Berritsgaards Historie, af Forfatteren til den næst foregaaende Artikel i Tidsskriftet, Hr. Cand. Schade; hvilket Udkast bl. a. er benyttet og fulgt i det, her medles om Gaardens Skiebne og Tilstand i den seneste Tid. Jeg kan ikke undlade, at bevidne min Erkiendtlighed for dette og flere Beviser, som jeg har modtaget paa Hr. Schades omhyggelige og utrættelige Redebonhed til at bidrage til de her omhandlede Gienstandes historiske Dplysning; ligesom jeg ogsaa maa takke Hr. Cand. Begtrup for flere genealogiske Dplysninger, hvorved han har været mig behjælpelig til at udrede afstillede dunkle og usikre Slægtforhold.

Ved de i disse Bidrags Text forekommende Nomertal foran et Navn, hvor det først nævnes, angives Rækten af Berritsgaards Eiere ved Aro eller Kiøb. Hvor Datteren har arvet, findes Tallet ved Hendes, ikke ved Mandens Navn.

C. Molbeck.

Berritsgaard (Bæritzgord, 1502. 1545. Berritzgord, Bæridthgordt 1551) i Taars Sogn, Musse Herred, i Volland, er uden Tvivl for den største Deel opstaaet af efterhaanden nedlagte Vondergaardes Jorder i Byen Berrit (Bærith, 1502) hvis sidste Levninger forsvandt i det 16de Aarhundredes første

Salvdeel¹⁾); men hvoraf een eller flere Gaarde endnu vare tilovers²⁾. Hovedgaarden synes imidlertid allerede at have været til, i det mindste i første Salvdeel af 15de Aarh. I et Ringbrev, 1551, Onsdagen før St. Bartholomei Dag, anføres, at Tjerinden af Berritsgaard beviste med nogle Kongebreve, „som var Konning Erik's Brev (af Pommern), og Gamle Konning Christians (Christian I.) og Konning Hansses Stadfæstelse“, at hun havde „frit Skovhug til evig Tied i Korbet's Skov, og de andre Skove deromkring liggendes, som er Birnes Skov, Kalls Skov, og Thornæs (Taars) Skov;“ m. m. — Den ældste, af Documenter bekiendte Tied af Berritsgaard, eller i det mindste af Jordegods i Thornæs (Taars) Sogn er (1.) **Hartwik Pyske**, „venerabilis vir“ der nævnes i et Usladsbrev, givet Thornæs Kirke ved en Altersvielse, St. Georgii Dag 1417³⁾. Heraf sees ogsaa, at den Angivelse, at denne Familie først er kommen ind i Landet med Christoffer af Valern, ikke kan være rigtig⁴⁾. En Efterkommer

1) I nedenanførte Doc. af 1551 nævnes Fru Barbara Erikdatters Gaard „Bæritzgordt, och saa en by, bleff affbrott, som laa for hendis gordt.“

2) I det nedenfor omhandlede Brev af Marquard Pyske, 1502, nævner han blandt sit Gods i Muffe Herred, foruden Berritsgaard, og nogle Gaarde i „Riglerup“, tillige „en Gard i Bæritzh, Hans Knabe i bor, giffuer iv pund byggh, iv þ grott, en goes, en sk. haffre.“

3) Brevet er udstedt af Frater Severinus, vicarius in pontificalibus Dni Johannis episcopi ottoniensis; og ved dets Slutning er tilføiet: Nostra ista litera est procurata a venerabili viro Hartwico Pyöskæ in honorem Sancti Andree apostoli, pro salute omnium parentum suorum.

4) „Fru Ingerd, strenge Ridder Hr. Hans Boisickis Datter af Berred, som kom her ind i Danmark med K. Christoffer af Beyeren.“ Mads Jensen Medelfars Lügpr. over Fru Beata Hvitfeld. Kbh. 1629. s. ogsaa D. Adelslex. 2 D. S. 78. — Begge de i Berritsgaards ældste Historie forekommende Familier, Pyske og Blaa, høre til de lidet bekiendte, tidligt uddøde danske Adelslægter; og de ældre genealogiske Efterretninger om dem, s. Ex. i Klevenfeldts haand-

af Familien (og formodentlig Søn af bemeldte Hartwig, om denne ei var Geistlig) var (II.) **Hans Pøste**, der levede 1462, 1472, og vel henimod Slutningen af det 15de Aarhundrede. Med dennes Sønner er Familien uddød paa Sværdsiden. — Vi kiende ikke Hovedgaardens Størrelse ved bemeldte Tid, eller mod Slutningen af 15de Aarhundrede; derimod finde vi et sildigere Bidrag til nogenlunde at bestemme Størrelsen, saavel af den ældre Hovedgaard, som af Byen Berrit, eller hvad der af denne tilsidt er lagt under Gaarden. I et nedenfor omhandlet Document af 1582 anføres nemlig, i Anledning af en Fælledskovs Rebning til de enkelte Lodseiere, i Følge deres Gaardes Størrelse: at Berritsgaard i Sodskendeskifte var ansat til 8 Pund Korn, og de derunder fra Berrits By indlagte Gaarde til 5 Pd. og 10½ Skpr. Hans Pøste havde, som det synes, 4 Sønner: Hartwig (som maa være død tidlig og ugift), Folmer, Giler, og (III.) **Marquard** (af hvilke de tre første maae være døde før den sidstnævnte); samt to Døttre: Anna, gift med Morten Benstermand til Stadager, og (IV.) **Ingerd**, som var gift med Erik Oluffen Blaa til Durebygaard. Marquard Pøste, der var Kannik i Roeskilde, folgte og stødede 1502, Marie Kenselesdag (Kyndelmisse d. 2. Februar) til sin Søster „Fru Ingerd Hans Datter, boende i Maribo,“ sit Gods i Vol-

skrevne Samlinger, ere usammenhængende og usikre. Han nævner „Dr. Hans Pøste Ridder, der 1462 var udnævnt at overvære en Skielforretning imellem Maribo Kloster og Dr. Tyge Lunge; og 1472 forsegledet et Brev til Bitterlighed“. Han skal, efter Klevenfeldt, have været gift med Karen Lunge, og maatte vel, efter Tiden, være den ovenfor nævnte **Hans Pøste** (Hartvigsen). Klevenfeldt anfører ham ogsaa som Søn af Hartvig Pøste og Inger Falster, og gjør ham (ligesom den anf. Liigprædiken) til Ridder. Imidlertid forekommer han i det mindste 1472 som „Hans Pøste, Høveghmand paa Haleholm“, i et Doc. paa Pergament (Arn. Magn. Saml.), hvorved han mageskiftede en Gaard i Stevns Herr., „Hædinge Sogn“, for noget Gods paa Falster.

land; nemlig den Deel, han arvede i Verritsgaard efter sin Fader og efter Broderen Giler; samt den Deel, som han havde kjøbt af sit Sødskendebarn Fru Birthe Griksdatter (slyn Faders søster datter Fruer Veritte Griksdatter) foruden tre Bøndergaardene i „Riglerup“, og een Gaard i Væritz. Ved Fru Inger Hansdatter Poiske kom paa den Maade Verritsgaard, med det af hende samlede Gods, i Grik Blaa's Eie. Dennes eneste Barn (v.) **Barbara**, som arvede Verritsgaard ægtede Otto Clausen Hvitfeldt (til Krumstrup) som havde 14 Børn. Denne Fru Barbara Grik Datter har efter Mandens Død (før 1529) i nogen Tid eiet Verritsgaard, hvilket bl. a. sees af et Brev af 1538, hvori hun skriver sig, „Jeg Barbrad Griksdatter til Verritz gardt“, og bevidner, at Hr. Mads Wølle til Tureby, Ridder, haver „undt og forleent“ hende „en Eng, som ligger til Drebygaard, „udi Dreby Mark, og kaldes Euds-Madt“, (Eudse, o: Eucie, Ma eller Mad o: Eng) hvilken Eng, (som der siden meget og længe blev tvistet om) „hun selv nu af ham haver i Væрге ud af et kærsligt Eaan“, i hendes Livstid; men at „naar Vor Herre vil kalde hende her af Verden, da fiendes hun eller hendes Arvinger ingen Deel eller Rettighed at have til fornævnte Eng; anderledes, end for et venligt Eaan;“ da Hr. Mads Wølle havde faaet Engen til Magelæg for anden Jord, som han havde affaaet til Drebygaard.

Otto Hvitfeldts Søn (vi.) Christoffer Hvitfeldt, der fik Verritsgaard efter Moderens Død, var 1529 Frederik d. Iste's „Hoffinder“, Befalingsmand paa Steenvigsholm 1538—41, paa Bergenhuus 1543—55, paa Gulland fra 1557; Danmarks Riges Raad fra 1553, død 1559. Til ham oplod K. Frederik I. ved sit Brev, dat. Mandagen efter Hell. tre Kongers Dag 1529, en Gaard i „Kilerup“, Taars Sogn, hvilken hans Fader Otto Clausen havde kjøbt af Marquard Poiske. Af Brevet sees,

at ovennævnte Fru Birthe eller Birgitte Erikzdatter „Wmmife Wenstermands Efterleverste“, hvis Moder var en Søster til Hans Poiske⁵⁾, havde havt en Broder, hvis Søn døde i „Skotland: „och tha blev alt hans Gods annammet under Kronen, „og iblandt samme Gods blev ogsaa annammet fornævnte Gaard „i Kilerup“, som Christoffer Hvitsfeldt havde bevist at være hans Eiendom, og som han havde begieret, maatte undes ham, „uden al ydermere Trætte og Dele;“ hvilket Kongen ved bemeldte Brev (med hængende Segl) bevidner⁶⁾.

Som Gier af Berritsgaard købte Christoffer Hvitsfeldt, ligeledes i Kilerup, „en ode Byggested“, der tilhørte Fyens Biskopdomme, og skylder til aarlig Landgilde otte Pund Byg og to Skilling Grot (saaledes formodentlig en dobbelt Bondegaard.) Denne Eiendom tilskioder Knud Gyldenstjerne, „Eiectus til Fyens Biskopdomme,“ Christoffer Hvitsfeldt ved sit Brev med vedhængende Segl, Torsdagen næst efter Sønd. Ectare 1534. 1544 tilbyttede Hvitsfeldt sig fra Eske Bisc og dennes Sodskenne en Gaard, som de eiede i Korbek, Sarkiobing Sogn, der skylder 4 Pund Korn og 4 Skill. Grot, for en Gaard i store Keersø, samme Sogn, som giver aarlig 3 Pund Korn, 3 Skill. Gr. og en Voelgalt. — Endnu have et Sognevidne, dat. Sønd. næst efter Jacobi Apostoli 1545: „at Christoffer Hvitsfeldt til „Berritsgaard lydellig adspurgte jordegne Bønder og menige „Sognemænd (i „østre Torsø Sogn“) om det var dem imod „at han lod sætte en Vandmølle i Esker Vænge Braa, af det

⁵⁾ Klevenfeldt lader Moderen være gift med Erik Blaa; men har rimeligviis forverlet hende med hendes Broderdatter Inger Hansdatter, gift med Erik Bluffen Blaa.

⁶⁾ Da en Deel af de indviklede Slægtsforhold, som ovenfor ere angivne, skulle oplyses ved bemeldte Documenter af 1502 og 1529 (de ældste danske, der endnu findes paa Berritsgaard), har jeg leveret begge Breve aftrykte som Bilag, og desuden tilføjet en ved Hr. Begtrup rettet og suppleret Stamtafle.

„Band, som løber af Stillinge Bæk*); dem alle til Hielp og Gavn“; og gavede alle Sognemænd hertil deres Samtykke. Et andet Sognevidne fra Sarkløbing (Quasi modo geniti Søndag 1549) bekræfter: at „menige Rorbek Bymænd vare blevene forligte og overeens vordne med Christoffer Hvitsfeldt om de Almindinge, som ligge i Rorbeks Markke“, „saaledes at Hvitsfeldt skal nyde og beholde til Verritsgaard den Alminding, som kaldes Fogelund“; Rorbeks Mænd derimod alle de andre Almindinger⁷⁾ Fra samme Aar høves et Kongebrev af 1549, Sønd. misericordia domini (med Christan III. Underskrift og hængende Segl) hvorved Kongen skienker Christ. Hvitsfeldt „tuende wor oc kronens stücke Jordt wti Mussen herrit, Sarkløbings Sogn, i Vierres wegger (?) liggende“, som skulder aarlig til Landgilde et Pund Byg til Birnæs Birk. — Under denne Tær begyndte ogsaa de langvarige og vidtloftige Stridigheder imellem Herremanden til Verritsgaard paa den ene Side, Kronens Bønder i Maibølle, der laae under Nalholms Lehn, samt Rorbeks Bønder paa den anden Side, om deres Skovhug i Verrits- og Rorbeks Skove, ligesom ogsaa imellem samtlige Løds-eiere i Rorbeks Skov, efterat den var bleven rebet. Disse Skovtvistigheder afgive flere mærkelige Bidrag til den Tids Landbo-Ret, Proces og Skovhuusholdning; hvorfor vi af dem, inden Gaardens øvrige Historie fortsættes, i Samling meddele efterfølgende Uddrag, som i chronologisk Følge fremstille de vigtigste i Documenterne forekommende Data og Retshandling-ger, Skovstriden vedkommende.

*) „Formodentlig den samme Bæk, der siden er kaldet Sillinge Bæk og som giennem Kalls By i Taars Sogn løber ud i Stranden.“

J. Schæde.

7) Imidlertid tilføies: „Tha mue theris øge oc queg gaa sammen y beedt, Christoffers queg paa Rörbecks mendts oc Rörbecks mendts paa Christoffers grund, ubehindret y alle mode.“

Som det ældste af hine Actstykker, skiondt i Særdeleshed vedkommende Oldensvæn i bemeldte Skove, maa uden Tvivl nævnes et Tingsvidne fra 1416, i hvilket Aar, Løversdag efter vor Frues Fødselsdag, 4 Bødnere, (Aldsmænd) af Østerby, Musse og Ugestrup, og 4 Bønder af Sleminge og Marsted, aflagde Vidnesbyrd paa bemeldte Ting:

„att Røerbecks mend och Berritz mend the haffue saa mögen skof emodt wixnes skof, ath huad helder ther er olden paa wixnes skuof eller paa Røerbecks skuof, tha för theris Swinn meth rette af Røerbeck och berridt at werre frij emod wixness.“ *)

Dette Tingsvidne er blevet bekræftet ved et Pergamentsbrev af Christian I., udstedt paa Kongens Rette ting i Maribo, Mandagen næst efter St. Peders Dag ad vincula 1454, hvor „Bønder og Bødnede af Rorbeck og af Berritz Mænd mødte med Brev og Beviiisning,“ af samme Indhold som ovenanført er; og hvorefter Kongen „tildommer de fornævnte Mænd den fornævnte Oldengield til evindelig Gie at nyde og beholde.“ („Teste iustiliario nostro, Johanni Torberni, milite.“) Dette Brev var endnu til 1593, 30. Jun. da det fremlagdes af Peder Brahe til Krenkerup, og confirmeredes af Christian VI.

Omtrent til samme Periode henhører „et gammelt Ridebrev, som 16 Riddermænds Mænd efter Kong Eriks Befal-

*) Af dette Tingsbrev, udstedt af „Hennicke Kory, Herrisfogit, Henning Kabell, Axel Anderfen, Riddere, Due Lunge, Henric Goye, ther kaldis Staffuerstuof, Mag Molske og Thorstenn Budde af waaben“ havde en Transsumt, givet paa Lollands Landsting 1554, St. Antonii Dag, af Mogens Falster, Landsdommer i Lolland, Lauritz Siøllandsfar i Karleby, Tinghøring til Lollands Landsting, Jacob Andersen, Foged i Maribo Kloster, Albert Hansen, Byfoged i Maribo, Rasmus Nye i Bregninge, Tingfoged til Musse Herredsting, Jacob Nynn, Ridesfoged til Kalleholm m. fl. Denne Transsumpt lod „Aruid Huitfeldt til Berritzgaard“ atter læse paa „Kiøbenhavns Raadhuus for et siddende Raad“ 1572 d. 8de Decbr. og deraf udstede noiagtig Vidniise.

ling redet og gjort have Aar 1438.⁹⁾ Dette synes at have været til endnu 1541 (som strax nærmere skal berøres); og 1570 var i det mindste „et vel beseglet Pergaments Brev“ til, udgivet 1499 „efter Kong Hanses Befaling“ af Biskop Carl i Odense, Matthias Lauritzen, Landsdommer i Lolland, Oluf Falster, „Landsdommer i Falster“, Johan Wenzstemand, Embedsmand paa Nalholm, og Oluf Solgerdsen, Embedsmand paa Nykøbing Slot, hvori de „ved Fuldmagt sagde“ bemeldte gamle Ridebrev fra Kong Eriks Tid.¹⁰⁾ Allerede 1541 havde Fru Barbara (Eriksdatter) ladet fremlægge paa Lollands Landsting et Brev af Kong Erik (af Pommern), med Stadfæstelsesbreve af „Gamle Konningh Christiærn“ (den Første¹¹⁾) og Kong Hans, hvorefter hun havde „frit Skovhug til evig Tie i Korbecks Skov og i de andre Skove, der omkring liggendes; som er Virnæs Skov, Kalls Skov og Choerfs Skov til den Præstegaard og Degnegaard, og til de andre Bøndergaarde, som ligge til fornævnte Præstegaard i Østre Choerfs, til Ildbrand og til Huusbygning med Teg, Bog og Hasle.“

Oprindelsen til de nedenfor omhandlede Stridigheder har saaledes upaatvivlelig været langt ældre end de første Spor til, at i Maibølle¹²⁾ og Korbek Bønder udenfor Godset vilde tiltage

⁹⁾ S. Frederik II. Herredagsdom af 26. Sept. 1570. — Her maa uden Tvivl menes et andet Slags Ridebreve (nemlig Brev paa et Markstuel, „indredet“ af Adelsmand end), de Ridebreve, der omhandles i Christ. IV. Rogens Ret og Dele 1621. S. 29. 30. 41—48 (Rosenvinges Necesser 2c. p. 336—40)

¹⁰⁾ Dette Pergamentsbrev af 1499 fremlagde Børge Trolle for Kongens Retterting paa Nykøbing Slot 1570, 26. Sept. s. ovenansførte Dom af Frederik II.

¹¹⁾ Et saadant Brev af Christian I. findes ellers ingensteds paaberaabt.

¹²⁾ Kirkebyen Maibølle ligger Øst for Taars og Berritsgaard, (omtrent $\frac{1}{2}$ Mil fra Gaarden) og nær ved Guldborg Sund; Korbek lidet over $\frac{1}{4}$ Mil Sonden for Berritsgaard, nær ved Sarkøbing og den Na, som nu benævnes efter Byen. Af Skoven, der havde Navn af Korbek, er i det mindste nær omkring Byen for længe siden intet mere tilovers.

fig Ret til at hugge i Rorbek's FælledsSkov, hvilke Documenterne udvise. Iblandt disse forekommer en Dom af Mogens Falster til Vellinge, Landsdommer i Lolland, (Onsdagen for Bartholomei Dag 1541) der endog viser, at Bønder i Rorbek (saadanne nemlig som den Tid ei hørte under Berritsgaard) have været ikke mindre paastaaelige og ustyrlige i deres Skovhugst, end Maibølle Bønder. Ved bemeldte Dom dommes „Rorbek's Mænd“ til at bøde hver deres tre Mark til „Fru Barbrad til Bæridsgordt“ fordi de havde „ranet hendes Tienere i hendes egen Fæled-Skov“ o. s. v. De havde nemlig „pantet Fru Barbaras Tienere paa den Lod og Deel og Eiendom, som hun havde inde med dem i Rorbek's Skov“; og Bønderne meente med Rette, „efterdi at det var Udeiere som hun havde lovet ind i fornævnte Skov“; hvorimod de tilstod, at Fruen med dem havde Lov og Deel i Rorbek's Skov, nemlig først til hendes egen Gaard, Bærritsgaard; dernæst til Byen, „som laae for hendes Gaard, og blev afbrudt;“ deslige til en Gaard, som hun havde af Hr. Mogens Gise, Ridder. Fru Barbara lod derimod (ved sin Foged Jørgen Hiorth) fremlægge de ovenfor (S. 130) omhandlede gamle Kongebreve angaaende Bærritsgaards Ret til Skovhugst i Rorbek Skov, m. fl. og lod „sætte i Rette, (gøre Paastand) om hun maatte ikke unde hendes Eiendom at bruge, hvem hun vilde?“ Dommen gav denne Paastand Medhold; og tilkendte, som alt er anført, Bønderne at betale Bødsbøder.

Ved en sildigere Dom af samme Landsdommer Mogens Falster, affagt paa Lollands Landsting St. Gertruds Dag 1557, underrettes vi om, at da Christoffer Hvitsfeldt nu søgte Maibølle Bønder for ulovlig Skovshug „ind paa Berrits og Rorbek's Fang over det rette Skovskiel imellem Rorbek's Skov og Maibølle Skov“: lod han i Retten læse et Pergaments Brev af 1499 (s. ovenfor), der lod paa, „at 16 velbyrdige

Mænd, tiltagne af Hollands Landsting efter Kong Erik's Befaling, havde svoret ret Skovfiel imellem Rorbek's og Maibolle Skov; og ligeledes et andet beseglet Brev af K. Hans, af A. 1505, lydende paa, at Maibolle Mænd „skulde være samme Skovhug aldeles ubevaret.“ Vonderne svarede: „at de give deres Skovleie, halv ottende Mark hvert Aar til Nalholm, for bemeldte Skovhug“; og saaledes maatte Lehnsmanden paa Nalholm, Jørgen Rud, være deres Hiemmel for samme. Lehnsmanden forsvarede Vondernes Ret dermed, at den emtalte Skovleie fra gammel Tid var betalt til Nalholms Slot, og at Kronen ogsaa havde Lod og Deel i Rorbek's Skov, hvorved Vondernes Skovhug kunde hiemles. Men da disse ei kunde „bære nogen Breve eller Bevliisning i Rette“ imod Kong Hanses Forbud, og Christoffer Hvitfeldt paastod, som Gier af „Berrits Fang“ og „største Lodsseier i Rorbek's Fang“, at Ingen uden hans Miinde kunde hiemle nogen „Ldeier“ at hugge i disse Skove: gif Landstingsdommen Vonderne imod, og forbod dem herefter aldeles at hugge i Berrits Skov, og i Rorbek's Skov „ifke videre, end det Fællig kan taale“, som Lodsseierne i Rorbek havde i sidstnævnte Skov. — Fire Aar derefter (1561) faldt atter en Dom af Claus Hvitfeldt (formodentlig da Landsdommer i Holland) hvori han, „efter et Kong Hanses Forbudsbrev, dommer Maibolle Mænd ud af Skoven.“

Hvor lidt disse Domme frugtede sees deraf, at syv Aar efter Mogens Falsters Dom (1561) maatte Børge Trolle til Lille, som Børge for sine Søstersønner, Arild og Jacob Hvitfeldt, Søner af Christoffer Hvitfeldt til Berritsgaard, lade sin Foged, Gregers Jude, paa Berritsgaard, „udi 4 samfelde Ting paa Hollands Landsting“, forbyde Maibolle Mænd at hugge i bemeldte Skove. Dette lovlig forkyndte Forbud hjalp imidlertid ligesaa lidt som Landstingsdommen. Vonderne i Maibolle

vilde ikke agte det „gamle Skovskiel“, som „gode Mænd (d: Adelsmænd) havde redet“ imellem deres egen Skov og Herremændens¹²⁾; saa lidt som de gamle Kongebreve, eller de nye Domme ved Herredsting og Landsting, der „uddømte dem af Skovene“. Der klagedes da af Berritsgaards Gier for K. Frederik II. over, at Bønderne „uagtet alle fornævnte Domme, og imod al Lov og Ret, understaae dem med Magt at inddrage i Berrits og Nørbecks Skov, og der vældeligen at hugge og afføre efter deres egen Villie; ja dertilmed overfalder og slaaer dem som paa samme Skove „skulle have Tilsyn, og dem berøver“. Dette anføres i Kongebrevet, hvilket Frederik II., fra Frederiksborg, 10 Jun. 1570 lod udgaae umiddelbart til Bønder og menige Almue som bygge og boe udi Maybølle i Volland; og hvort Kongen tilsidst strengelig byder dem alle og hver særdeles, at de „rette dem efter, aldeles at være fornævnte Berrits og Nørbecks Fang ubevaret; og dem intet dermed befatte, enten deri at hugge, eller anden Brug at tilholde, uden de kunde indvinde dem det med Lov og Ret.“ Skulde Nogen af Bønderne desuagtet betrædes paa, fornævnte Skove at hugge, uden rette Giers Tilladelse, og fange derover Skade, da skulle de have det for Siemgæld.“

Men i det 16de Aarhundrede, da man sædvanligen tænker sig Bønderne i Danmark overhovedet i en fortrykt og underkuet Tilstand, var dog ei engang et saa alvorligt Kongebrev nok til

¹²⁾ Herved sigtes identivisi (i nedenfor omhandlede Kongebrev af 10. Jun. 1570) enten til det gamle Ridebrev fra Eric af Pommerens Tid (1438), eller snarere til det Skovskielstog, hvortil „for nogen Aar forleden“, Adelsmændene Eric Grubbe, Jørgen Rud, Steen Bilde, Hartvig Bilde, Lars Benfermand og Mogens Gøse, efter Kongens Befaling vare tiltagne, for at udbise det rette Skiel imellem de tidomtalt Skove. Det paaberaabes i Frederik II. Herredagsdem af 26. September 1570.

at bringe Bymændene i Maibolle til at frasalde, hverken i Ord eller Gierning, deres gamle Paastand paa Rorbek's og Berrits Skove. Da Frederik II. om Efteraaret kom til Falster, og holdt Retteeting paa Nykiøbing Slot, indklagede Maibolle Mænd de tidligere Landstingsdomme og Skielsforretninger for Kongen. Deres Klage gik ud paa: „at eftersom de ovennævnte 6 Godemænd havde udviist Skovskiellet, og givet det beskrevet, vare Maibolle Bønder blevne udelukte fra deres Skovhug, Fægning og anden Brugning, og dette var blevet dem siden formeent, som de meente med Uret." Nu fremstod for Kongens Retteeting Steen Vilde, paa egne og de øvrige Ridemænds Vegne, fremlagde de før anførte Dombreve af 1499, Claus Hvitfeldts Dom af 1561, med flere andre Documenter; og gjorde Rede for, hvorledes de under den omtalte Forretning „først havde fulgt de Rorbeksmænd, efter det gamle Brevs Lydelse fra Birnæs Skov, der de tre Stene ligge, som holdes for at giøre Skiel imellem Birnæs, Maibolle og Rorbek's Skove; og saa Osten hen ved Steenhoien og indtil Hedsvedes-Bæk (eller „det sorte Hul"), paa hvilket Skiel der imellem fornævnte Steder fandtes gamle Egge, een efter den anden, med Mærker paa"; ligesom de derefter ogsaa fulgte de Maibolle Mænd paa et andet Skovskiel, som disse vilde holde dem til, men hvilket „paa ingen Maade det gamle Ridebrev, som de 16 Riddermænds Mænd havde gjort, (1438) udviser"; ligesom heller ikke Maibolle Bønder havde noget Brev eller Beviisning, hvorved de kunde bevise det Skiel, „de demnem tilholde vilde, ret Skiel at være." — Kongen domte da ved sin Herredagsdom af 26. Sept. 1570 (nærværende vare Peder Dre til Gissfeldt, Rigets Hofmester, Johan Friis til Hedselager, Kongens Cantøler, Erik Rud til Fuglsang og Bjørn Raas til Starupgaard, Rigstraader) at Skovskiellet,

saaledes som det tilforn og nu atter var „udvilst“, skulde være og blive ved sin Fuldmagt.

Efter denne Dom i højeste Instantis synes det vel, som Bønderne i Maibølle i nogle Aar have afholdt sig i det mindste fra aabenbare Brud paa dens Retstiendelse; men hvor liden Barighed det havde, at de holdt sig Dommen efterrettelig, ville vi strax erfare. Imidlertid sees desuden, at Rorbek's Fælleds Skov, hvori flere tilstødende Eodseiere havde Deel¹⁴⁾, derved idelig paa flere Maader var udsat for ulovlig eller skadelig Brug; og at det var Berritsgaards Gierne mest magtpaaliggende at raade Bod paa saadan Misbrug, saavel med Hensyn til den ovennævnte, som til Gaardens øvrige Skov-Eiendom. Hertil maatte to Midler kunne tiene, at tage Skoven i Fred, og at rebe eller udfiske den. Jakob Hvitfeldt til Berritsgaard lod derfor først paa Muses-Herrebesting d. 19. Juni 1578 adspørge „Rorbek's Mænd og Gierne“, om de vilde holde deres Skov i Fred, efterdi der i denne Skov hugges meget til Upligt? Vedkommende erklærede sig villige hertil, og man indgik paa Tinget følgende Vilkaar: „at hvilken som i bemeldte Skov hugger enten grøn Teg, Bøg eller Hassel, og det findes at være Skovskade: han skal bøde et Pund Sølv til sit Herstab, og til Gierne en Tonde Ol; desligeste hvis Sommer Nogen af Mændene have Behov til deres Huusbygning, det skal dem forvises (udvises) af tre eller fire af Gierne“, naar disse først havde forfaret, om og hvortil Sommeret behøvedes. Egeledes skal ogsaa forvises dem hvis de have Behov til deres Harver og Plove; uden om nogen trænger til et Plovshoved, dette maa han vel hugge;

¹⁴⁾ Af Regningsforeningen 29. April 1581 sees det, at Kronen havde Bønder i Rorbek, og af et Magesliste af 28. Juni 1573 (s. nedenfor), at bl. a. Anne Rosenkrantz, Albert Gieses Enke, eiede 4 Gaarde i Rorbek.

„thi man kan ikke vel lade Ploven ligge for et Plovshoved.“ I denne Forening samtykkede paa Tinget tillige Kilerups og Tuderups Mænd; og efter Begiering af „ærlig og velfornuftig Mand Kort Nielsen, Burgemeister i Sarkøbing“, paa Jacob Hvitfeldts Vegne, gav Herredsdommeren et Tingsvidne herpaa befrevet.

Tre Aar derefter (d. 29. April 1581) blev efterfølgende nye Skov-Forening indgaaet paa Nalholms Slot, imellem Lehnsmanden Haf Ulfstand, paa Kongens og egne Vegne, og Jacob Hvitfeldt:

„At esterdi Rorbeks Skov storligen forhugges og odelægges, da skal samme Fælledsskov nu strax lyskes og komme i Dværstads; saa ingen Lodseier deri maa hugge, inden den lovliges bliver skiftet og deelt; undtagen Bierdsel, som skal forvises dem af Fogden.

Fremdeles blev indgaaet, at Rorbeks Skov derefter skulde rebes, og „paa Kongel. Maj. Behag“ (d: om Kongen vilde bevilge det) samtykket:

„At hver Lodseier paa eet Sted skal for sine Bønder tage en samlet Rebning; saa at Kongel. Maj. tager for alle sine Bønder i Rorbek, ikke ester Solskifte i By, men paa eet Sted, alligevel at hver Bønde dog veed sit Skovmaal; og Jacob Hvitfeldt og de andre Lodseiere hver for dem og deres Bønder samlet paa eet Sted; og at Rebsmændene ansæer Enhvers Leilighed derudi, saa som det dem for Fædrift og i anden Maade kan være gavnligst; ligesom ogsaa de Toderuds Mænd, saa vel som andre Lodseiere, skulle nyde deres Hævd, som de ulastet og ukæret have havt i 20 Aar.“ — Endvidere samtykkedes, at der først skulde gøres Skiel imellem Rorbeks Skov og Kalls Bønderskov, for at Rebsmændene kunde vide, hvor de skulde begynde. — Disse Vilkaar underskrev „paa Kongel. Maj. Stadsfæstelse“ Hact

Ulfstand, som Lehnmand paa Nalholm, og Jacob Hvitfeldt, som Gier til Berritsgaard; ligeledes som Eodseiere i Skoven, Henning Gøe og Claus Wenstermand, med Reservation i Henseende til Rebningen: „at gaae saa vldt som Lov og Ret er.“ — I Følge ovenanførte Forening blev derefter, den 8de Junii 1581, paa det fjerde Ting (3: fjerde Gang) ved Musse Herredsting, paa Jacob Hvitfeldts Vegne, „al Korbek's Skov, Berrid; Skov, Thoderups og Kjillerups Skov lyst at være i Dværstad, efter de gode Mænds Bevilling, undtagen deres Gierdsel, Torn og tørt Brænde.“

Imedens Berritsgaards Gier saaledes søgte, ved lovlig Fredlysning og forberedet Fredning, at sikke sine Skove, seer man, at Maibolle Bønder ligesaa lidt agtede Herredagsdommen, som de tidligere Domme og Forbud. Det maa give en synderlig Forestilling om Regjeringens executive Magt, og heller ikke just, i dette Tilfælde, beskrive Meningen om Adelsmændenes overlegne Myndighed i det 16de Aarhundredes anden Halvdeel, naar vi læse et Kongebrev af Frederik II., givet paa Odense Gaard den 2. Mai 1580. Snarere kunde det vække Tanken om en endnu ikke reent aflagt indvortes Ufredstilstand imellem Herremænd og Bønder, der kan give et Træk mere til Commentar over de selv i denne Periode hyppigt nok opførte, med Taarne, Skydehuller, Grave og Vindebroer befæstede Herregaarde. I bemeldte Brev hedder det, at „Kongen er kommen i Forsvaring; at Bønderne i Maibolle lidt og ofte imod Kongelige Domme, Landstingsdomme og Ridemænds Breve inddrage paa Korbek Skove, over Markeskiel, hvori de ingen Eod, Deel eller Rettighed have, og der vældeligen ophugge og ødelægge samme Skov, saa at den er medfaret uskueligen, som synligt er; og end tilmed stille dem til Gienværge, naar Noget derfor vil pante dem.“

Kongen forbyder altsaa atter Alle og Enhver i Maibølle boende, at hugge lidt eller meget i bemeldte Skov; og „skal det være Eodseieren frit fore, naar de kan paatræde dem (Bønderne), enten at lægge dem paa Stedet, og da have de Skade for Siemgiæld, eller og at tiltale og søge dem derfor ved Loven.“ — At dette Kongebrev, efter en Paategning af Sognepræsten David Davidsen (21. Jan. 1636) endnu over 50 Aar derefter er blevet læst paa Sognestevne for „menige Maibølle Mænd,“ er just ikke det stærkeste Vidne for den Frygt eller Lydighed, det i Længden kan have bevirket hos Bønderne. Imidlertid finde vi dog i Documenterne ingen videre Spor fra det 16. Aarhundrede til voldsom eller ulovlig Afsærd af Maibølle Bønder, hvilken formodentlig ogsaa den paa følgende Skovrebning, der ophævede Fælledsbrug af Skoven, kan have bidraget til at hindre.

Den første Folge af ovenanførte Forening om Skovenes Rebning, var at Jacob Hvitsfeldt, med samtlige tilkaldte Eodseiere, eller de, som havde Fuldmagt paa deres Vegne, i November 1581 lod iværksætte lovsig „Oldingegang paa Skovskiel“ imellem Rorbek's og Kallø-Skove. Tingsvidnet af 30. Nov. 1581 indeholder: at de udnævnte 13 Oldinge af forskellige Byer i Egnen paa Tinget vidnede: „at de havde svoret ret Skovskiel og sat Steen og Stabel paa det Skovskiel, som Jac. Hvitsfeldt havde taget dem paa, imellem Berritsgaard og Rorbek's Skov paa den ene, og Kalløes Virkeskov og Bøndeskov paa den anden Side.“ Dernæst „affagde“ de Skiellet som følger: „Først de 3 Stene, som ligger ved Maibølle Dre; den ene gjør Skiel imellem Virkeskoven, den anden mellem Berrits- og Rorbek's Skov, den tredje mellem Maibølle Skov. — Derfra gaaer Skiellet mellem Virkeskoven og Rorbek's Skov ad Stenen til, som staaer paa Muleholt. Fremdeles svore de Skiellet ad en Steen, som staaer

i den østre Ende paa Claus Jensens Stimmose, og siden lige over „Steendybsit“ til en Steen, som staaer i Alme-Dragnet, fra Korse-Stenen langs nedan ad Hartofte-Dragnet, og til de tre Stene i den nordøstre Ende paa Stedestimmose, der gjøre Skiel imellem 3 Skove; den ene mellem Birke-Skoven, den anden mellem Bøndeskoven, den tredje mellem Berrits og Korbek's Skov, derfra hvor en Eg staaer i Stedestimmose med gamle Grimer og Kors paa, og siden ad det gamle Skiel nedan ad Bækken, Sønden for Rasmus Persens Sti staaer en stor Steen, og derfra fremad Bækken til en Eg med Grimer og Kors paa, som Kalløes Mænd og Korbek's Mænd paa begge Sider havde holdt for et gammelt Skieltræ; og siden fremad Bækken til Kloe-Stenen, som staaer Vesten paa Ro-Boien; „og have vi saa forfulgt alle gamle Skiel og fornyet dem.“

Med den ved Foreningen af 29. Apr. 1581 vedtagne Rebning af Korbek's Skov stod det hen til næste Aar; da K. Frederik II. først ved aabent Brev af 6. Mart. 1582 bevilger Rebningen, samt befaler og bemyndiger Eiler Grubbe til Lystrup, Rigets Cansler, Sten Brahe til Lundstrup, Rigets Raad, Oluf Da a til Ravnstrup og Eiler Brockenhuus til Rakkebole, at være tilstede ved denne Forretning som Boldgiftsmænd, „om hvis Irringe sig derudinden om fornævnte Rebning kan beløbe, at domme og forhandle dem imellem, hvis Ret kan være.“ Da Lodseierne til Skoven tillige havde andraget for Kongen: „at der udi Holland ikke skal være nogen Bønder, som skal kunne med Rebning“; og havde begieret at maatte bekomme Rebsmænd fra Fyen, som dertil kunde bruges: paalægger Kongen (under samme Datum) Breide Rantzau, Embedsmand paa Odense Gaard, at skaffe og sende dem, paa deres egen Bekostning, saa mange Rebsmænd, de behøve.

Efterat de af Kongen udnævnte Adelsmænd (eller Rebningss-Commissionen) d. 26. Oct. 1582 havde indfundet dem paa Berritsgaard for at udføre den Forretning, „enten til Minde eller Rette at forene og fordrage Eodseierne om hvis Irringe, som dem om Rebningen, og for Reb skal gange, kunde indfalde“: da „modte for dem i Rette, paa Jac. Svitsfeldts Begne, Arrild Svitsfeldt til Lilloe, „med flere Eodseiere og Korbeksmænd.“ Blandt de Poster, eller „Irringe,“ som bleve forhandlede for Rebsdommerne og afgjorte ved Forlig, vare de vigtigste: 1. „om Skoven skulde rebes efter Bøndernes Sæd, eller efter Skuld og Landgilde?“ hvilket afgjordes derhen: at Korbek og Berrits Skov skal rebes „efter Reccessens Lydelse.“ 2. Om Thoderyds Mænd skulde tilkiendes den Rettighed i Skoven, for hvilken de fordrade Reb? — Dette paastodes ved deres Forsvar paa Kronens Begne, nemlig Lehnsmanden Haf Ulfstands to „fuldmægtige Fogder“, saavel af den Grund „at Thoderyds Mænd ligge i Skoven“; som og fordi de „skulde have Jorder i Korbeks Mark, og hidtil der have havt Brug“; „heller ikke kunde de komme til Virke-Skoven, med mindre de skulle igiennem Korbeks Skov,“ m. m.¹⁵⁾ Herimod indvendte Arrild Svitsfeldt: at Thoderyds Mænd høre til Virket og Virkefjoven, og at de stedse til den Tid der „have havt deres Brug med Drift (Ovægdrift) og Drechug indtil den østre Strand“; de kunde, om Virkefjoven engang skulde rebes, ikke baade her og hist tage Reb (∴ faae en Skovlod tilskiftet ved Rebning); hvad Brug de hidtil havde havt paa Korbek Skov, var Siengield for „den Fællede, Korbeks Mænd igien

¹⁵⁾ Denne By, Toderud eller Tuderød, (der ogsaa skrives snart Thoderyd, snart Thoderup eller Tuderup) har kun bestaaet af 4 Gaarde, (s. nedenfor S. 162) laae under Taars Sogn, og findes endnu i Danske Atlas III. S. 277, men blev nedlagt ved Udskiftningen; og dens 4 Gaarde (som først ved Magesliste med K. Christian IV. af 10. Septbr. 1623 kom under Berritsgaard) lagdes under Byerne Taars, Kiillerup og Korbek.

havde havt imod dem og flere paa Virkefoven; Dre hugget (Ret til at hugge i Skoven) var tilkommet dem fordi Lehnsmændene, der have raadet for Virket, ogsaa have været Lods-ciere til Korbet, og „der af saadan Veilighed og Giennemseelse har været givet Taal dertil.“ m. m. — Efter lang Forhandling, og „paa det at Reb ikke længere skulde forhales“, blev dog omsider afgjort: at Thoderhds Mænd skulde „udlægges Reb i Korbets Skov for deres Skyld og Landgiæld“; men med fornøden Reservation, at „om Noget vil dem der udvinde, da gaae herom saa meget som Lov og Ret er“¹⁶).

Ved de tiltagne fire Rebsmænd af Fyen¹⁷) (der selv udstedte deres „aabne Brev“, paa Pergament, med fire hængende Segl) blev Skovrebningen foretaget den 29. Oct. s. A. Ved denne blev først hugget og afmærket et Brødt eller Houd¹⁸) af Skoven i den vestre Ende, uden for alle Vænger og Indtægter, som ikke kunde rebes med Skoven, fra Rasted Skiel „indtil Berritsgaards Hegned paa Hjornet ved Kalvehaven.“ Derpaa „overslog“ Rebsmændene Skoven først fra Syd til Nord, over „den vesterste Ende, fra Radsted-Skiellet til det Skiel imellem Korbetskov og Kalls Bønderkov ved Vinde-mosen“, hvor Oldinge havde sat Stenen; og fandtes da Skoven at være paa denne vestre Kant 103 Reb, 12 Favne i hvert Reb (3708 Alen); ligeledes „overslog“ de Skoven i det andet Maal, imod den østre Ende, af Sønden fra Radsted

¹⁶) Dette baade i Form og Indhold interessante Retts-Document fra 16. Aarh., hvoraf her kun Udtog er meddeelt i Sammendrag — og som har været tillagt saamegen Bigtighed, at efterat det først, efter den ligeledes endnu eksisterende første Concept, var nedskrevet og beseglet paa Papir, er det siden ligelydende udfærdiget paa Pergament med hængende Segl, — haaber jeg andensieds at kunne lade afstrykke i Fuldstændighed efter Originalen; tilligemed Rebsbrevet selv.

¹⁷) De vare af Byerne Havendrup, Korpndrup og Soderup.

¹⁸) Herved forstaaes uden Tvivl et fremragende uregelmæssigt Hjorne af Skoven; og Ordet er vel det samme Houd eller Houd, der bruges i Fyen og Sjælland. (s. mit. D. Dial. lex. S. 243).

Skjel, tvært over i Nørr og til Steenhøien, som ligger norderst paa Nørbecks Skov, imod Birkefoven, hvor Oldinge have sat Skjel." Paa denne Led fandtes Skoven at være 103 Reb, til 16 Favne i Rebet (4914 Allen). Nu tilrebedes først i den vestre Ende de enkelte Bøndergaarde, i Forhold til deres Landgilde-Skyld, hver sit Skovstykke efter Favne- og Allenmaal; nemlig i det Hele omtrent 23 Bøndergaarde og to ode Gaarde; deriblandt 3 jordegne Bønder (Selveiere) i Nørbeck, 8 „Kronegaarde" sammesteds, tilligemed Kirke-Gaarden, Præstegaarden og „Capellan-Gaarden;" og 4 Gaarde i Tøderyd. Disse Kronegaardes og jordegne Gaardes Skyld tilsammen, beregnet i Korn, beløb sig til 4 Læster og 2 Skiepper; og herfor tilrebedes dem „udi en Summa" 42 Reb, 12 Favne i hvert Reb. Tilfaldt tilrebedes Jac. Hvitsfeldt hans Skovlob for Berritsgaard, „sat udi Sødskendestykke, for 8 Pund Korn," og for Berrits Byes Skyld og Eiendom, som blev afbrudt og lagt til Gaarden, 5 Pund 10½ Skieppe; Berritsgaards 9 Bøndergaarde i Nørbeck, Fauersstedgaarden, og endelig „et Pund Skyld, som Sal. Kongel. Maj. gav Christoffer Hvitsfeldt i Berritsby;" (s. ovenfor S. 128) alt tilhøbe 4 Læster. Derfor fik Hvitsfeldt under eet 41 Reb, 12 Favne i hvert Reb; dog „bristede ham 3 Reb i den vestre Ende, hvilket han „mister fordi Rebet ikke kunde række, og fordi at Skoven „skød sig noget længere op i den vestre Ende imod Thøderyd."

Nu rebedes ligeledes „paa den østre Ende, fra Rasted-Skiellen til Steenhøien; og var Skoven her bredere, saa der blev „regnet udi hvert Reb 16 Favne." Rebningen blev forholdsvis i samme Maal, som paa den vestre Ende; paa Jacob Hvitsfeldts Led faldt her 42 Reb til 16 Favne i hvert Reb; „og der fik han sit fulde Maal, for Skoven strækker sig der noget videre ud paa en Odde." Tilfaldt rebedes paa samme Maade i to Maal et andet mindre Skovstykke, „som ligger

ovenfor Broden, og løber til Brode-Lands Væk, som de holde for Markeskæl; og denne Skov blev skiftet efter samme Forhold til Jordskylben, som den større. Endelig blev derved uden to smaa Kroge liggendes, som ikke kunde føres i Maal, den ene i Nordvest, og den anden i Sydost ved Rasted Skæl.

I hvor ordentligt og nøiagtigt, i Folge det her i Udtog meddeelte Rebsbrev, det synes at være tilgaaet ved Forretningen, vare dog ikke alle Parter fornøiede. Lehnsmanden paa Malholm, Haf Ulfstand, lod klage ved sin Foged paa Musse Ting d. 6. Decbr. 1582 (fjerde Ting), „at den Rebning paa Korbek's og Berrits Skov er ikke gangen saa lovlig som det sig bør, hverken paa Kongens, eller hans egne Vegne“; ligeledes klagede Korbek's Mænd: „at Rebsmændene ikke havde rebet, som de gode Mænd havde befalet dem“; at „Stenningen, som de havde stenet heller ikke var rigtig; m. m. Paa dette „Ildingsbrev og Klagebrev“ havde man imidlertid kun givet Jacob Hvitfeldt, som paa den Tid var Lehnsmand i Trondhjem, 8 Dages Barsel paa Berritsgaard; hvorover Ingen ved Fuldmagt kunde svare for ham til Tingene, som hans Broder Arild siden efter beklagede sig over.

Jacob Hvitfeldt var nemlig imidlertid død i en ung Alder (36 Aar gammel) i Trondhjem, hvor han var Lehnsmand, den 16. Marts 1583. Hans Enke Elisabeth Friis raadede siden i mange Aar, maastee paa sine Børns Vegne, for Godset; og Arild Hvitfeldt vedblev, som hendes Værge, at bestyre Godset, eller at gaae i Rette for hende, indtil hun efter 1625 ikke forekommer mere i Documenterne*). — Ved den

*) „Jacob Hvitfeldt og Elisabeth Friis Isaac begravne i Sarkisbings Kirke. Her fandtes deres Liggsteen, indtil den for nogle Aar siden ved en Istandsættelse af Kirken, maatte borttages fra sin Plads. Ved denne Leilighed fik Berritsgaards nuværende Eier Tilladelse til at føre den, tilligemed en anden Gravsteen, til Malbølle Kirke, hvor begge indfattes i den indre Kirkemuur“. (s. Pontopp. Marm. dan I. 266).

ovenfor omtalte Rebning havde, tilligemed de fynske Rebsmænd, ogsaa 6 Mænd af Thoreby, Musse og Flintinge været tilstede; men da disse ikke særskilt havde givet nogen Rebsforretning beskrevet, stenedes de under 29. Oct. 1584 (efter Begiering af Arild Svitsfeldt til Lilloe, paa Fru Elisabeth Friis til Berritsgaards Vegne) af Landsdommeren Rubek Pors til Ølingsø, at „hiemle og kundgiøre paa Musse Herredsting, hvad de efter Rebsmændene og med dem have stenet og giort.“ — Ligeledes lod N. Svitsfeldt den 3. Sept. 1586 paa Fyenbo Landsting fremlægge og læse det originale Rettsbrev af 29. Oct. 1582, og lod det hiemle og bekræfte af de tre endnu levende fynske Rebsmænd; Alt uden Tvivl med Hensyn til de Klager, som vare reiste imod Rebningen. Disse Klager gave ogsaa Anledning til adskillig Misforstaaelse imellem Arild Svitsfeldt og Haf Ulfstand, der havde erhvervet kongelig Bevilling paa at foretage ny Rebning; men lod en temmelig Tid gaae hen, uden at Sagen kom til Ende. Svitsfeldt lod da Lave Bef til Forslov og Claus Mogenssen til Bramstykke ombede „at ville overvære (naar) han tiltalte Haf Ulfstand over den Rebning paa Norbeks Skov.“ I dette private Møde d. 8. Decbr. 1586, bleve de, efterat Svitsfeldt havde ladet adskillige Ord falde om den, som han mente, ikke billige Maade, hvorpaa Klagen var hpyet af Haf Ulfstand, omsider saa forligte, „og finge hverandre Haand“, at de den 20 Juli næste Aar vilde indfinde dem i Roskilde, og der „nyde og undgielde Rentemesteren Christoffer Walkendorffs og andre godt Folks Sigelse.“ — Man var paa den Tid temmelig omhyggelig for at bringe alle, ogsaa Udenrets-Forhandlinger, private Foreninger, Forliig, Voldgiftskiendelser o. d. i Form af et retsgyldigt Brev eller Document. Et saadant udstedte da ogsaa Lave Bef og Claus Mogenssen i Maribo d. 8. Dec.

1586 over Arild Hvitfeldts Erklæring, og den derpaa fulgte Forening.

Imidlertid lode de adelige Commissarer i Rebningsagen efter kongelig Befaling en Stævning udgaae (dat. Roeskilde d. 13. Jan. 1587) til de syenske Rebsmænd, at møde i Volland næstkommende Midfastesøndag, for at lade deres Rebsforretning over Rorbet Skov paa ny undersøge og paaafende. Der kan vel neppe være Tvivl om, at disse have maattet efterkomme Stævningens Børsel; men herom er intet Document bevaret. Derimod sees, at foruden Haf Ulfstand paa Nalholms Vonders Vegne, førte ogsaa Jomfru Dorte Gise, Datter af Albert Gise til Krenkerup (ved hendes Børge Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm) og Peder Brahe til Krogholm, gift med hendes Søster Margrethe Gise, som Eodseiere i Rorbet Skov, Klage mod Arild Hvitfeldt paa Lisbeth Frises Vegne, over Mislighed i Rebningen; nemlig i Særdeleshed om „nogle Indtægter, som indtagne ere (af Skoven) og som der ikke havdes tyve Vintres Hævd paa.“ Parterne i denne Sag enedes om at tage Anders Dresfeldberg til Bognstrup, Landsdommer i Sjælland, Erik Mogenssen, Landsdommer i Volland, Henning Gise til Kielstrup og Axel Brahe til Glved, til Voldgiftsmænd, og der udgik kongelig Stævning under 20 Febr. 1590 til dem, „med det første at foretage et Aastedsmøde, for at grandfke, om Krenkerups Tienere have, efter deres Skyld og Landgilde, udi Rebningen paa Rorbets Skov fanget deres fulde Reb og Maal; og dersom de findes brostholdne, at dennem da maa skee Udlæg — desligeste at de og grandfke og forfare, hvilke Indtægter ikke haver været inde i tyve Vintres Hævd, og bør at udlægges, eller indtages.“ o. s. v. Omtrent paa samme Tid har Fru Lisbeth Fris søgt og erholdt kongelig Confirmation (ved Pergamentsbrev med hængende Segl: Trykkevælde 30.

Jan. 1590 .teste Arnoldo Huitfeldio, iustituario nostro dilecto) paa K. Frederik II. Bevilling og Bekræftelse paa Skovrebningen af 13. Febr. 1587. Maaſkee har det været en Folge af den ovenanførte kongelige Stævning af 20 Febr. 1590, at næste Sommer, d. 24 Aug. 6 Adelsmænd mødte „paa Rørbeſ Skov“, ſom der ſiges „en Part eſter Kongel. Maj. Befaling, en Part ellers ombødne“¹⁹⁾, for at forfare, i Anledning af Trætten imellem Peder Brahe og Arild Hvitfeldt, om den forſte havde „fanget ſit fulde Maal og Reb“, eller ikke. De drog da Skoven rundt omkring, og Peder Brahe maatte ſelv tilſtaa, at han havde ſaaet ſit fulde Maal; men beklagede ſig over, at han havde ſaaet den værſte Skov. „Omſider — tilføier det af de 6 Adelsmænd d. 24 Aug. 1590 herover udſtedte Document — forlſigte Arild Hvitfeldt og Peder Brahe ſig ſelv indbyrdes; hvorledes og udi hvad Maade, veed de beſt ſelv.“

Arild Hvitfeldt fandt nemlig Skiel til, ved ſamme Leilighed at indgaae Forlſig med ovennævnte Peder Brahe „til Krenkerup“ (han havde denne Gaard paa ſin Huſtrues Vegne, ſkiondt Søſteren, Dorthē Giøe, endnu levede 1611, og Margrethē Brahe døde 11. Apr. 1594) angaaende dennes Skovpart, i hvilken han klagede „ſig at være broſtholden i Rebningen, eſterdi faſt ingen Skov findes paa den Giendom, ſom ham er tilrebet.“ Vegge kom overeens om, at ville ſøge med Retten at vinde tilbage de 10 Reb, ſom vare udlagte til Bønderne i Loderyd, med Forbehold af Rettens Kiendelſe, og ſom de formeente at diſſe Bønder ikke burde have, „eſterdi at Skoven findes allene indſvoret at være til Rørbeſ og Berrid“; hvorfor de nu vilde „være hverandre biſtandige, at fornævnte 10 Reb kan deles tilbage igien“; i

¹⁹⁾ Af de i den kongel. Stævning udnævnte 4 adelige Boldgiftsmænd vare kun to tilſtede blandt de ſex, ſom mødte; nemlig Erik Mogensſen til Bramſlykke og Henning Giøe til Kierstrup.

hvilket Tilfælde Peder Brahe skulde bekomme og beholde Fru Elisabeth Frises Anpart i samme 10 Neb, og dermed al Trætte imellem begge om Nebningen paa Norbet Skov være forliigt. Men dersom bemeldte, Toderyd tillagte Skovpart ikke kunde vindes tilbage, da skulde to af begge Parter vælge Voldgiftsmænd afgjøre, hvad Nederlag Fru Elisabeth Friis skulde findes pligtig at give Peder Brahe. — Documentet herom er udstedt og underskrevet af begge Parter samme Dag, som de ser Voldgiftsmænds Vidnesbyrd: d. 24. Aug. 1590.

Arild Svitsfeldt lod det dog ikke blive ved dette Forliig, hvis Vilkaar siden ikke forekom ham tydeligt nok udtrykte. Han udstedte d. 7. Novbr. 1591 en Erklæring, eller et „aabent Brev“ til at fortolke sin i Forliget indgaaede Forpligtelse, eller, som han udtrykker sig: „Paa thet samme mitt Bress icke vdi frembthiden skall dragis vdi nogen Misforstand.“ Hans Erklæring gaaer da ud paa følgende Punkter:

„At om samme 10 Neb kan igienvindes fra Thoderuds Mænd, da skal Peder Brahe beholde Fru Elisabeths Anpart derudi; men anrørendes den Punkt, at om de ikke kunde igienvindes, Elisabeth Friis og mine Brodrebørn da skulle gjøre ham noget Udlæg, det vil jeg herved saaledes have forklaret, ikke anderledes at have meent, end om hun kunde findes ham noget pligtig.“ — Dette mener han imidlertid ikke at være Tilfældet, i Henseende til Peder Brahes Klage over, at der ikke skulde være saa god Skov paa hans Skovpart, som paa hendes; „thi hver maa staae sit Fald og Lykke udi Nebning.“ Ydermere har Krenkerups Foged vedgaaet, at Gaardens Folk og Bønderne nu have brugt samme deres tilrebede Skov i 9 Aar; og det var da intet mindre end billigt, at den Skov, som Fru Elisabeth Friis havde hegnet og fredet i 9 Aar, skulde udlægges til dem, der havde forhugget deres

Skov m. m. — Endnu gif 8 Mar hen, i hvilke Twisten imellem Verritsgaards og Krenkerups Giere om den Deel, der skulde tilkomme dem i Toderyds-Mændenes Skovlod, henstod uafgiort. Ved Kongebrev af 25de Juni 1598 udgif nu ogsaa en ny Befaling til 4 Adelsmænd, Henrik Lykke til Dvergaard, Christen Holt til Høigaard, Danmarks Riges Raad, Lave Bek til Forslov og Wilhelm Dresselberg til Bindinge, om at undersøge og paakende Sagen imellem Anders Dresselberg, paa Kronens og Enkedronning Sophies Vegne, som Lehnsmænd paa Alholm Slot, paa den ene, og Arild Hvitfeldt samt P. Brahe paa den anden Side, angaaende de 10 Reb i Skoven, som vare udlagte til Toderyds Mænd. I dette Brev anføres udførligen Arild Hvitfeldts og Peder Brahes Paastand saaledes:

„At efterdi Korbejs Skov er indsvoren til Korbek og Verrit, da bør (∴ tilkommer) Toderyds Mænd, som ligge i Virket, og have deres Skov indvænget og Drift paa Virkeskoven, ingen Reb i Korbejs Skov; men fornævnte 10 Reb bør igien at udlægges til Korbek og Verritsgaard.“

Ligeledes: „at Toderyds Mænd ikke bør (tilkomme) Reb for Særjord udi Marken, uden de havde Byggested i Korbek; thi Stuf bør ikke at mindskes, eller meres.“

Herimod havde Anders Dresselberg paa Kronens og Dronningens Vegne anmærket: „at efterdi Toderyds Mænd have deres Jord med Korbejs Mænd i alle tre Marke, (Bange) som ikke kan regnes for Stuf-Jord at være, da bør dem og Reb at have i Fortte og Fælled med Korbejs Mænd og Verritsgaard; og bør ikke af Fællig for deres Anpart at udeluffes.“ — Ovennævnte Boldgiftsmænd stævnedes derpaa under 4de August samtlige Eodseiere at møde paa Aastederne den 4de Septbr. Paa dette Møde gjorde bl. a. Anders Dresselberg giældende, og beviste ved Oldinges Vidnesbyrd: at for mange Mar siden havde der været 4 øde

Gaarde i Rorbek, som nu fire Bønder paaboede, og da samme Gaarde var øde, havde de Thoderyds Mænd leiet til dem den Jord, som de nu bruge i Rorbeks Mark fra samme øde Gaarde. Ligesom en af bemeldte fire Bønder, Niels Simonsen berettede, at han i Sal. Haf Ulfstands Tid havde bekommet een af disse øde Gaarde i Fæste, og siden Jorden, som laae til samme Gaard, og nu en Tid lang var brugt til Thoderyd, for hvilken Jord fra Rorbeks Mark, som han havde leiet og fæstet fra Thoderyd, Reb var blevet udlagt til ham, da Skoven blev rebet. Paa Grund heraf blev, ved Commissariernes Mægling, Parterne i Mindelighed forligte derom: at Thoderyds Mænd, for deres Anpart, som de havde inde i Rorbeks Mark, skulde nyde og beholde 7 Reb i Skoven af bemeldte 10 Reb, og de øvrige 3 Reb siden skiftes imellem Lodseierne til Rorbek og Berrit. Brevet herom paa Pergament er udstedt og underskrevet af de 4 Commissarier d. 4de Septbr. 1598.

At den saaledes til Tuderød eller Toderød udlagte Skov dengang, og endnu 25 Aar sildigere, ikke har været ubetydelig, kan erfares af et Tingbrev, udstedt den 29de Mai 1623 af Jens Smidt i Torup, Herredsfoged i Musse Herred. Heri bevidnes, at Thomas Jensen, Ridefoged paa Nalkholm, havde inden Ting fremæstet 8 uvilbige Nafsynsmænd, som skulde syne og besigte 4 Bønder i Tuderød deres Skove, Gnemærker og „Markeskov“ hvormange Svins Olden de kan taale at fede, naar Skoven overalt bær fuldkommen Olden; ligeledes i samme Diemed at syne deres Fælledsskov, m. m. Synsmændene fremstod for Retten og affagde, at efter deres Tertes Indhold og det foretagne Syn kunde bemeldte 4 Bøndergaardes Fælledsskov, naar Skoven var meest frugtbar, kun fede 10 Svin. Derimod kunde af den hver Gaard især tilhørende Skov fedes, i den første 39, i den anden 41, i den tredje 14

og i den fjerde 25 Sviin. Taxeringen er ikke skeet under eet, men for hvert enkelt „Bænge“, „Have“ eller „Mark“ især²⁰⁾, saa at man kan slutte sig til, at disse 4 Gaarde ikke have havt synderligt anden Jord at bruge, end Skovjord; hvorfor det ogsaa (s. ovenfor S. 140) hedder om Toderheds Bønder: „at de laae i Skoven.“ Om „Mø=Skovs Hestehave“, som de tre Mænd have Kornpart i hedder det: at de vel havde synet den, „men de kunde ikke sige nogen Sviins Olden derind“, da det var ung Skov, meest af Hæssel, og „tienlig til Bierdsel.“ Man seer, at disse Bønder heller ikke ganske vare uden Omsorg for Skovens Opvæxt, da det hedder: „Herforuden er i hver af deres Enemærker smuk ung Oldenskov, baade Eg og Hæssel, som ikke endnu kan bære Olden.“ — Om den her omhandlede Mø=Skov haves et Tingsvidne fra Drebygaard's Birketing af 8de Febr. 1640, hvoraf erfares: at en Bonde i Taarse havde „tvende Stykker Jord, som hyder paa Mø=Skov²¹⁾“, som sal. Fru Elisabeth Friis havde indtaget; ligeledes at to andre Mænd, „af Flemming Ulfelds Tienere“, i Taarse „havde og Jord, som hyder paa Mø=Skov“; at Killerup Mænd for 6 Aar siden havde indtaget et Stykke Jord af samme Skov imellem Killerup og Taarse Marker, hvilket de nu have i Brug, og som „havde ligget til fri Fælled og Overdrev til al Taarse By og Killerup“ m. m. Her see vi saaledes et Exempel paa, hvor langt ned i Tiden den gamle Brug, at indtage Jord af Alminding eller Fælled til særskilt Brug for enkelte Bønder, har vedligeholdt sig; ligesom ovenfor S. 145 forekommer noget om at vinde Hævd paa slige „Indtægter.“

²⁰⁾ Saaledes f. Ex. navnes: „3 Jørgen Christensens Bønne=Toft kan fedes 13 Sviin, i Pulkedøge=Haven tre Sviin; i det Nørre-Bænge 10 Svin; i Jge-Bængen 7 Sviin, og i Tofte-Bængen 8 Sviin.“ Hos en anden Bonde forekommer det tollandske Stiovl: Kær, i Navnet „Stiofle=Bænge.“

²¹⁾ Formodentlig: grændser ind paa, med een eller to Sider af Ageren (Inf. **Hy**, **Hydager**, m. fl. i mit **D. Dial. Lex.** S. 230).

Endnu stod tilbage, at Arild Svitsfeldt skulde enes med Peder Brahe om Delingen af de overblevne 3 Reb; men hvort lidt betydelig denne Sag end synes, kunde den dog ikke afgjøres uden at begge Parter omsider 1599 maatte komme overeens om at tage nye Boldgiftsmænd, Arild Svitsfeldt nemlig Christoffer Walkendorf, og Peder Brahe paa sin Side Aril Brahe til Elved; til hvilke under 26. Novbr. 1599 Christian IV. lod udgaae den sædvanlige Befaling og Fuldmagt til at stævne Parterne til Aastedsmøde, og derpaa enten forlige dem, eller domme dem imellem. Stævningen fra dem udgik den 14de Decbr. 1599; den 8de Januar næst derefter paategnebe Peder Brahe samme, at ville („om jeg har mit Helbred“) møde den 3die Marts; men formodentlig er intet Møde blevet holdt, hvorover Arild Svitsfeldt, efterat henved et Mars Tid atter var forlobet, bragte Sagen for Musse Herredsting, og derefter den 5te Novbr. 1601 fik et Tingsvidne, at han lovligen havde „tilbudet og opbudet, paa sine Broderbørns Vegne at ville udlægge fra dem og deres til Peder Brahe al den Lod og Deel, som dem kan tilfalde, og saavidt dem kan tilrebes og lodne af de tre Skovreb, som er tillagt Korbek's Lodseiere.“ Egeledes lod han sig (i Kiøbenhavn, d. 22. April 1602) give et Vidnesbyrd af Lave Urne til Veltebjerg, Landsdommer i Skaane, og Morthen Monfen Landsdommer i Holland, at han ved dem havde gjort Peder Brahe samme Tilbud; men fik af ham intet andet Svar, end at han vilde forholde sig derom efter Arild Svitsfeldts Brevs Lydelse.“ — Det synes vel heraf, at det har været Arild Svitsfeldt, en Mand, der som Rigets Cantkler var vel hjemme i Landets Lov og Retsskikke, og maaskee noget stærk i at paasee Formaliteterne, mest magtpaaliggende, at faae denne næsten uendelige Skov-Sag bragt til fuld Afgjørelse. Men om dette siden er skeet i Peder Brahes Levetid (han døde 28. Jun. 1610) eller ikke: derom indeholde

Kilderne intet. Det omtalte Vidnesbyrd af 22. April 1602 er det sildigste bevarede Document, vedkommende de Trætter og Lovligheder om Korbek's Skov, der have spillet en Rolle i Berritsgaards Historie fra Erik af Pommerens til Christian IV. Regieringstid; og hvis Behandling og endelige Afgjørelse giver os et ret naturligt Billede af det 16de Aarhundredes omstændelige, langsomme, fra vor Tids Former saa afvigende Retsforfatning i Danmark. — Vi vende nu tilbage til de øvrige, ved originale Breve og Actstykker oplyste Omstændigheder, hørende til Gaardens Historie.

Den ovenfor (S. 126) omhandlede Christoffer Hvitfeldt til Berritsgaard var gift med Ollegaard Trolle, en Søster til den berømmelige Admiral Herluf Trolle. Ved sin Død (den 7de Novbr. 1559) efterlod han, foruden fire Døtre, sine to Sønner i en umyndig Alder; den ældre Arvild Hvitfeldt, der siden, som Rigets Cantler under Kong Christian IV. gjorde sig saa uforglemmelig ved sine Fortienester af Danmarks Historie, var født paa Bergenhuus den 11te Septbr. 1546, og saaledes 13 Aar gammel. Den yngre Søn, (VII.) Jacob Hvitfeldt var født 1547, blev Lehnsmænd i Trondhjem (1577—83), og døde her d. 16. Martz 1583. — Berritsgaard bestyredes derfor længe, under disse Brødres Mindreaarighed, af deres Morbroder Børge Trolle til Lille i Skaane, og som det synes, lige til hans Død 1571. En Tid lang synes det, at begge Brødre have eiet Gaarden i Fællesskab; da de nævnes samlede i adskillige Skieder og Mageskifter, indtil 1575, efter hvilken Tid Jacob Hvitfeldt allene nævnes som Eier, uden at noget Document oplyser, hvorledes Skiftet imellem Brødrene er foregaaet. — Blandt flere Erhvervelser, hvorved Berritsgaards Gods efter Christoffer Hvitfeldts Død udvidedes, var ogsaa Kjøbet af to Bønder

bergaarde i Byerne Korbek og Langit (nemlig Nørre-Langit, i Radsted Sogn) som Peder Hvitfeldt den 1ste Mai 1571 solgte til sine Brodersønner for „halv fjerde hundrede gode gamle Dalere.“ Landgilden for den ene Gaard i Korbek var 1½ Pd. Byg; for den anden 2 Pd. Byg og 11 Sk. Grot; og Købsummen vidner om en ingenlunde ubetydelig Værdi, som Bøndergods i Folland paa den Tid har været i. — Ved et Magekifte, under 28de Jan. 1573, med Fru Anna Rosenfrans, Enke efter Albert Gise til Krenkerup, erhvervede Arild Hvitfeldt ligeledes 4 Gaarde i Korbek og een Gaard i Nørre Langit, imod noget Strogods i Stælland, nemlig 3 Bøndergaarde i Skippinge og Meerløse Herreder, samt 2 Gaarde i Radsted Sogn i Folland. Allerede her see vi Arild Hvitfeldt som en omhyggelig Værge for Gaard og Gods i sin Broders Fraværelse. Efter dennes Død, og medens hans Enke, (VIII.) Elisabeth Friis (s. ovenfor S. 143²²), som i henved 50 Aar overlevede Manden, clede eller besad Berritsgaard, vedblev Arild Hvitfeldt, som vi allerede have seet, i det mindste til Aaret 1602 (maaskee indtil han traf sig tilbage fra Forretningslivet, og begav sig til Hvile paa Herlufsholm, hvor han døde 1608), at gaae i Rette for Enken, eller varetage hendes Sager, ligesom Broderens.

Det var i den Tid vanskeligt at eie Herregaarde og Gods, uden jævnligge og langvarige Tvistigheder med Naboerne. Jordfælledskab i Byerne, Mangel paa Hegn og Skiel saavel som paa Kortet, Jordloddernes Udstykning og spredte Velligenhed, maatte bidrage meget til at giøre saadanne Trætter hyppigere. Imedens den ovenfor berettede gamle og ofte fornyede Skovtrøtte endnu for en Deel henstod uafgiort, fik Fru Elisabeth

²²) Hun var en Datter af den gamle Henrik Friis til Orbeckunde, der havde 14 Børn med sin Kone Margrethe Bilde; og begge døde 1571. Elisabeth Friis døde først d. 2. Oct. 1631.

Friis en anden Glendomsstvift med en Nabo=Frue, Birgitte Wølle, Enke efter Christoffer Gise til Durebygaard²³⁾. Anledningen var langt ringere, end Grændse=Bestemmelsen af Berritsgaards Skoveiendom; men Striden fortos derfor ikke mindre ivrigt, og varede i det Hele omtrent 20 Aar. Den angik bestandigen den ovenfor (S. 126) nævnte Lucias, eller Ludse=Ma, som i Folge det der omhandlede Document var overladt Fru Barbara for hendes Livstid af Hr. Mads Wølle til Dureby. Da han derimod var død, og efterat Engen i 50 Aar (som et Tingsvidne d. 13. Decbr. 1570 udsagde at kunne mindes) ikke havde været høstet til Durebygaard, lode denne Gaards „Fuldmyndige“, efter Fru Barbara's Afgang Engen høste, og Groden føre til Durebygaard. Det samme udsagdes paa „Øster=Thorse“ Sognestevne 1570, Sønd. næst for St. Nicolai Episcopi, af Mænd, som mindedes 40 og 50 Aar. Egeledes udstedtes herom d. 10 Jan. 1571 et Bitterligheds=Vidne af to Borgere i Nyekiøbing, at „Michel Remsnider, Borger i Nyekiøbing“, bevidnede: at han i 22 samfælde Aar havde været med at høste „Ludsmads Eng, som ligger nedensfor Korstødt hos Berrits Wonders Paaløb(?)“; og med det samme vidnede tillige Hans Jørgensen, „som tiener i Nyekiøbing“, at da han tiende i Thorse, saae han at bemeldte Eng blev slagen paa den ene Dag, og afført den anden Dag med Waaben og Værge af Fogeden paa Durebygaard. Nu

²³⁾ Han byggede denne Herregaard 1587. Et gammelt Maleri, hvorpaa han forestilledes at fiøre til Kirke med sin Frue, og et ridende Følge af Borgerstuevænde foran og efter Boguen, fandtes her endnu i anden Halvdeel af 18de Aarh. (D. Atl. III. S. 326; VI. S. 506), men er nu ikke mere til.

*) „Ludsemads Eng ligger paa venstre Side af den Bæk, som løber fra Norremose i Stranden ved Hyllehuus, (Navnene ere endnu almindelige) og som ellers gierde Skiellet inellem Dureby og Taars.“

synes det vel efter ovenanførte Brev, udstedt af Fru Barbara Grifsbatter 1538, som hun deri efter sin Død frasiger sig og efterkommende Giere af Berritsgaard al Rettighed til denne Eng; men disse, og navnlig Arild Hvitfeldt, vedbleve at paa-
 staae Eiendomsret til Engen, eller en Deel af samme, i Følge et Markeskied, „som Oldinge havde gjort imellem Torse Fang og Dreby Fang“; og lode d. 19 Mars 1584 klage til Musse Herredsting over at Fogeden paa Drebygaard „paa sin Husbondes Christoffer Støes Vegne“ lod Høet høste og afføre af Ludsmads Eng over det rette Markeskied, som Oldinge have gjort; uden at der fra Drebygaard var ført eller vedgaaet nogen Udkomme, den Tid Markeskied er gjort.“ En kongelig Befaling til Gode Mænd udgif (Antvorskov 13 Sept. 1580) til Anders Dresselbjerg, Landsdommer i Stælland, Lave Beck, Henning Støe, Rubbet Pors, Landsdommer i Kolland, Lave Wenstermand og Morten Wenstermand, om at holde Nastedsmøde og afgjøre Trækten som Voldgiftsmænd. Deres Stævning tilfagde Parterne at møde d. 24 April 1587; men enten er Mødet ikke holdt, eller det har været forgieves; thi den 13. Nov. 1589 lod Fru Lisbeth Friis atter paa Musse Herredsting føre et Tingsvidne af ti Oldinge: „at atten Skaar Eng i Ludsmads Eng have i 40—50 Aar ligget til den Gaard i Torss, som Fru Lysabett nu have i Forsvar;“ som forhen havde ligget under „Bispens D.“²⁴). Sagen kom da næste Aar først for Herredstinget, og blev paa-
 dømt d. 30 April 1590 af Hans Skytte i Maabolle, Herredsfoged i Musse Herred, der har udfærdiget Dommen meget udførligt, og deri indført baade Drebygaards Fogeds skriftlige Indlæg (af 4de Decbr. 1589) og det østere anførte Brev af

²⁴) Dette var det gamle Navn paa Hovedgaarden Ulriksdal i Godsted Sogn, 1½ Mil Sydøstl. fra Maribo. Den tilhørte i de catholske Tider Biskoppen over Odense Stift; og ligger nu til Engestofte Stamgods.

Fru Barbara Friis Datter, af A. 1538, hvorpaa Fogeden især begrundede sin Kiendelse; ligeledes Fru Elisabeth Friises „skriftlige Forsæt“, som hun indgav ved Povel Abraham i Nykøbing. Dette gik fornemmelig ud paa, at Arild Svitsfeldt og sal. Jac. Svitsfeldt havde tilskiftet dem en Gaard i Østres Thors (den Gaard til Den) af K. Frederik II., og til denne Gaard, „som nu bruges under Fauersteds Gaard“, havde fra Arilds Tid, da den tilhorte Kronen, ligget og været brugt atten Skaar Eng udi Luds-Mads Eng, indtil nu for et Aar eller to siden, „da Fru Veritte Volle med Vold og Vælde ved sine Tienere har til sig taget og afført samme Skaar Eng.“ Imidlertid havde Fru Elisabeth Friis dette Aar (1589) ladet flaae bemeldte Engpart „efter hendes rolige Hævd og Brug“; men Fru Elisabeth havde ladet Høet borttage, og „spildt hendes og hendes Tieneres Nøie og Umage“; uden at bemeldte 18 Skaar Eng nogensinde har „fulgt hendes Skiode, eller den, som Skiodet har udgivet; men altid fulgt Kronen og den Gaard til Den.“ Fru Birthe lod endvidere fremlægge i Retten det Tingsvidne, hun havde ladet optage d. 13. Nov. 1589, paastod den omtvistede Engpart sig tildomt, og Fru Birthe at dommes i Volds- og Ransbøder. Den sidste Paa-stand gif Herredsfogeden forbi; men tildomte Fru Elisabeth Friis at beholde de 18 Skaar Eng, ligesom Birgitte Volle den hende tilkommende Deel af Engen. Den sidstnævnte indstævnedes Herredsfogedens Dom til Underkiendelse ved Landstinget, og indgav et meget vidtløftigt, i Dommerens „Affigt“ indført Indlæg, der fornemmelig gif ud paa at sætte Fru Barbaras Brev af 1538 (ovenf. S. 126) — hvilket Brev, „med gode Mænds Forsøgling, er ældre udi Aar og Datum end noget Vidnesbyrd, Fru Elisabeth have ladet føre“ — som Beviis for Fru Birgittes Eiendomsret til hele Engen, „som da laa udi Dreby Mark, og til samme Mark er indluft og indgierdet, som den endnu

findes med gamle Arilds Gierder; og det imod den senere foretagne Skiels-Forretning af Oldinge; thi hver beholder end da efter Loven over Markskiel hvis man haver Ret til." Landsdommeren (Grik Mogenssen til Bramslykke) holdt sig imidlertid til de sildigere Tingsvidner som Bevis for, at Fru Barbara aldrig havde de 18 Skaar Eng i Brug, men at de have været brugt til Gaarden i Taars mere end 30 Aar; og kiendte saaledes Herredsfogedens Dom ved Magt. (10 Jun. 1590.) Endnu stævnedes Fru Birthe ogsaa de 10 Oldinge til Landstinget, for at faae dets Vidnesbyrd fældet; men Landsdommeren kiendte ogsaa dette ved Magt. (d. 14. April 1591.)

Formodentlig har saavel denne Trætte, som de forhen berørte Skovstridigheder, ikke været uden Indflydelse paa den Beslutning, som Fru Elisabeth Friis har taget i A. 1589 at lade sit Jordegods, som det kaldes, „forfølge til Laas“; eller, efter den da brugelige Retsstil, erhverve Kongens endelige Stadfæstelsesdom paa Aldkomst og Eiendomsret til Godset, hvorved alt fremmedt Krav paa nogen Deel af samme for Fremtiden blev magtesløst; (eller, som det hedder i Christian IV. „Rigens Ret og Dele“ af 1621 om Laasebrev: „at det forbyder alle og hver paa Godset efter denne Dag at hindre eller hindre lade; sættendes den Sag og det Gods evindeligt Tilse paa.“ Paa den hele vidtloftige Fremgangsmaade i saa Tilfælde har man et fuldstændigt Exempel i Berritsgaards Documenter. Først nemlig lod Fru Elisabeth den 21. April 1589 tredje Gang lyse til Herredsting, at hun agtede at forfølge sit Gods til Laas, paa hvilken Lydning der af Dommeren blev „givet Barsel imod (:) ved) Tingriberne til alle Sognestevnerne i Musse Herred.“ I det herom udstedte Tingbrev (ligesom i alle følgende Stadfæstelses og Dombreve) opregnes Godset saaledes: Berritsgaard, med sin Eiendom, og Tilliggelse udi Skov og Mark, „sat udi Godsfende-

ffifte for 8 Pund Korn; 15 Bøndergaarde i Øster-Thaaré, hvoraf een var øde²⁵); 3 Gaarde og en øde Jord, skyldsat til 1 Pd. Byg, i Kalløe; Fauersteds-Gaarden, skyldsat til 1 Tønde Smør; 7 Gaarde i Kilerup; 3 Gaarde i Langet; og 10 Gaarde i Rørbeek; i Alt 39 Bøndergaarde. Samme Bærfel og Tillysning stecte paa Laalandsfars Lands-ting, den 22. Oct. 1589, og Tingsvidnet derom er udstedt af Landsdommeren Erik Magnússon til Bramshytte. Herpaa fulgte Christian IV. Confirmation af 9. Dec. 1589 („Tryggevældia, sub sigillo nostro ad causas, teste Arnoldo Huitfeldio, justitiario nostro dilecto”;) hvorved bemeldte Tingsvidner paa Fru Elisabeth Frises Gods, som hun haver i Haand og havendes Bærge, af Kongen stadfæstes og dømmes ved deres fulde Magt; dernæst Kongens 1ste, 2det, 3die og 4de Dombrev, hvoraf det 1ste ligeledes er dateret 9de Decbr. 1589, og de to andre blot — die decembris A. 1589; endelig det fjerde og sidste Dombrev paa Berritsgaard og Gods, dateret Tryggevelde 30. Mai 1590²⁶). Tilligemed dette ud-

²⁵) I denne By var da den sædvanligste Landgilde 2 Pd. Byg og 12 Skiepper Havre, og dertil som oftest et Par Skilling Grot (= Lod Sølv); en enkelt Bonde skyldte 3 Pund Byg, og $\frac{1}{2}$ Løde Mark; to Bønder, foruden Kornet, 18 Skilling „Erritspenge”. Saaledes ogsaa, dog med endeel Uliighed, i de øvrige Byer. I Rørbeek f. Ex. skyldte een Bonde 4 Pd. Byg, 20 Skiepper Havre og 2 Skill. Grot; en anden derimod ikke mere end 15 Skiepper Byg i det Hele; og en tredje kun 20 Skill. Erritspenge og 5 Høns. Hele Indtægten af Bøndergodset i Korn var 156 Tdr. Byg (Pundet beregnet til 4 Tdr. og Tønden til 8 Skiepper), 23 Tdr. Havre, og 6 Pd. (24 Tdr.) Meel af en Veit-mølle.

²⁶) Man seer, at de tre Dombreve, der ere udstedte tilligemed Stadsfæstelsesbrevet paa Tingsvidnet, kun have været betragtede som et Slags Rettsformalitet. (I Christian IV. Rigenes Ret og Døle, 1621, § 66 siges det ogsaa: „at Stadsfæstelsesbrevet og de 3 Dombreve kan tages tillige, dog hver sin lovlig Tid og Dag forkyndes.”) I det første

færdigedes under samme Datum (og ligesom de øvrige af Cantsleren, under Kongens Segl) den kongelige Stævning til Alle og Enhver i vort Rige Danmark, som formeente at have noget Slags Krav paa Godsset, at fremkomme dermed paa Kongens Retteeting inden et Aar og sex Uger." Dernæst fulgte endnu 16 Maaneder sildigere den anden kongelige Stævning med sex Ugers Barsel, under 14de October 1591; og endelig sluttedes denne Række af kongelige Proclamata med Laasebrevet selv, udstedt i Kiøbenhavn den 1ste April 1592²⁷⁾. Men i dette Laasebrev og dets Domskraft blev tillige, næst efter det ovenfor opregnede Gods indtaget nogle af Fru Lisbeth fremlagte Breve om den Herlighed til Berritsgaard, hende følger; nemlig 1) et Sødskendefliste-Brev paa samme Gaard; 2) det af K. Frederik II. confirmerede Retsbrev paa Korbet

af Dombrevene hedder det: „Thi tildømme vi nu førstefinde fornævnte Fru Lisbeth Friis og hendes Arvinger fornævnte Gaarde og Gods o. s. v. saa længe (til) Noget kommer for os med bedre Bepviisning paa vort Retteeting.“ Denne Reservation gien- tages efter Til dømmelsen endnu i det 4de Dombrev, og bortfalder først i Laasebrevet.

²⁷⁾ Den her 1589—92 fulgte Procedure hvorpaa man i Berritsgaards Archiv har et practisk Exempel i den fuldstændige Række af Actstykker, er nøiagtigen den samme, der omtrent 30 Aar sildigere (1621) foreskrives i Tillægget til Christian den Tjerdes saakaldte „Rigens Ret og Dels“; hvilket Tillæg (S 60—81) handler allene om „at forfølge Jordegods til Laas.“ Af den tilføiede Sportelstaxt seer man, at Laasebrevet med de foregaaende Documenter, efter denne Taxt, maatte have kostet Fru Lisbeth Friis 8 Daler til Cantsleren, foruden 1 Daler for hvert Pund Korn, hvortil Godsset var anslaaet i Sødskendefliste for Laasebrevet selv; og 11 Daler til Skriveren. Den i „Rigens Ret og Dels“ paabudne Skik stemmer i alt Væsentligt overeens med Efterretningen om Laas og Indførsel, som er aftrykt i Danske Mag. I. 36, 37. Men denne er ikke, som Langebet har meent, skrevet før Reformationstiden; den er, efter Sprog og Skrivemaade, uden Tvivl neppe ældre end Slutningen af 16de Aarhundrede.

Skov; 3) Tingsvidne af Musse Herredsting paa adskillige Stue-Jorder, (3: enkelte Jordlodder, udenfor Gnemærkerne) som alle findes at være indstenede A. 1575 d. 21. April; og 4) „adskillige Breve, rørende Jus patronatus paa Fvire Laars Kirke.“

Efterat disse Forhandlinger ere berorte, kan her endnu erindres, hvad ovenfor S. 109 er omtalt, at Verritsgaards Hovedbygning, saaledes som den endnu findes, er opført, eller i det mindste fuldendt af Fru Lisbeth Friis. Stenen over Indgangen har Jacob Hvitfeldts tilligemed hendes Navn, og Aarstallet 1586; men J. Hvitfeldt var allerede død 1583. Bygningen er paa anførte Sted beskrevet af Hr. Schade, og jeg vil her allene tilføie, at ligesom den i det Udvrtes ganske har bevaret sin oprindelige Skikkelse, er ogsaa Indretningen i det Indre (med en stor Sal, 21 Alen lang, i den ene Ende af anden Etage, samt Bibliotheksværelset og 3 Værelser til Naturalier, Curiositeter og Malerier i samme Etage) omtrent i samme Skikkelse, som da Gaarden for henved 90 Aar siden beboedes af Abraham Lehn. Den har nu i 36 Aar (siden Kammerherre P. Abr. Lehns Død, 1801) aldeles ikke været beboet; og ligesom Bygningen, der ikke hører til de meget store eller svære Huse, fra Oprindelsen af har havt mere Præg af Simplicitet, end af Pragt og Anseelse: saaledes vil man ikke uden Forundring see, at en rig Godseier i vore Tider, eller lige til 1801, kunde nøies med en saa simpel og tarvelig Leilighed, som den, Verritsgaards nedre Etage frembyder.

Endelig staaer tilbage kortelig at opregne, hvad der endnu vedkommer Verritsgaard, samt Godssets Tilstand og Udvidelse i det her omhandlede Tidsrum, eller i Lisbeth Friis (Fru Hvitfeldts) og hendes Søn Henrik Hvitfeldts Eie; da efter dennes Død (i Midten af 17de Aarh.) Gaarden snart gik over i en ganske fremmed Slægt. — Endnu medens Striden om Korbek

Skov paastod, eller før den var kommen til endelig Afgiørelse, seer man, at Fru Elisabeth fandt det fornødent at sikke en anden af sine Skove ved Fredlysning til Ting; og Documentet herom kan, sammenlignet med Fredlysningen af Nørbeks Skov ved Tierne 1578 og 1581, (ovenf. S. 135 og 137) yderligere oplyse baade denne Art af Retshandling, og Skoveiendommens vedvarende Usikkerhed. Tingsvoldnet, udstedt af Herredsfogeden til Møse Herred d. 3. Febr. 1586, indeholder, at Fru Elisabeth den Dag ved Fuldmagt paa det fjerde Ting lod aflyse og forbyde: „at ingen skal hugge Bygningstømmer paa Torsø Skov, og ikke heller Ildbrand, og ei Hegningskøv; og at „hvilken som findes herimod, skal give sin Husbonde (v: Godsæieren) et Par Stude, saa gode som 10 Daler, eller 10 Daler, Bymændene en Tønde Öl med Træet, og Fogeden et godt Par Stovle.“

Vi finde i Fru Elisabeth og hendes Svoger og Børge, Arild Hvitfeldt, altid gode Huusholdere; og Fruen fattes ikke Penge, hvor der gives Leilighed til at formere og afrunde Godset ved Tilkiøb. Saaledes lagdes 1592, foruden Bramstrup Gaard i Thorse Sogn (Albert Friis nu paaboer), en øde Jord i samme By, og en Gaard i Hielm, Matbølle Sogn, til Berritsgaard, ved Kiøb af Barbara Hvitfeldt, Datter af Peder Hvitfeldt til Engestofte.²⁸⁾ I Kiøbebrevet findes indført: at efterat hun havde „overslaget med sin Farsbroder Poul Hvitfeldt og sit Sødskendebarn Arild Hvitfeldt — „hvis Gods og Giæld, hendes Fader havde efterladt hende, da „befindes, at hende er mere Giæld efterladt, end Godset, hun

²⁸⁾ Denne Peder Hvitfeldt til Engestofte bortsolgte allerede 1571 d. 1 Mai til sine Brodersønner Arvid og Jacob Hvitfeldt, til Berritsgaard, een Gaard i Nørbek og een i Langet, hvis Landgilde til sammen var 2½ Pd. Byg og 2 St. Gr.; men Kiøbesummen nævnes ikke.

„har arbet, kan ferrente; hvorfor hun, efter deres Raad, sælger ovennævnte Gaard for en Kiøbesum af 1000 Daler. Ligeledes gøres Rede for Anvendelsen af disse Penge, og Salget samtykkes og stadfæstes af bemeldte hendes Frænder: „efter at (efterdi) saadant er skeet for Jomfru Barbaras Nød og Trang Skyld.“ Haldelen af Kiøbesummen var nemlig anvendt til derfor at indløse Bramstofte Gaard, og Gaarden i Hielm, fra Fru Gitsel Dre, Erik Pødebusses; og de andre 500 Daler bestemtes til at indfri „Ingestofte“ Gaard for; som altsaa ligeledes har været pantsat for denne Sum. — Paa dette tilkøbte Gods tog Fru Elisabeth Friis 1594—95 Laasebrev, ligesom hun forhen havde gjort paa Verritsgaards ældre Gods. — Vi have saaledes i denne Kiøbslutning flere interessante Bidrag til at kende Rentefoden i Forhold til Kornprisen, samt Jordskøtses Værdi i Holland²⁹⁾ i anden Haldedel af det 16de Aarhundrede; foruden at det giver os et Exempel paa, hvorledes Godseiere ogsaa paa den Tid i mislige oeconomicke Omstændigheder søgte at hjælpe sig saa længe de kunde ved Gield og Pantsætning.

En anden, for Godset ikke uvigtig Udvidelse og Arrondering var den, at Fru Elisabeth Friis, nogle Aar før sin Død, ved Mageffiste erhvervede de 4 Skovgaarde, som udgjorde Torsdøds By; hvis Veligheden i Nørret Skov havde bidraget meget til at forlænge Tvisten og Processen om denne Skovs Regning; og hvis Værdi, efter Jordskølden, vi ved Kongens

²⁹⁾ Jordskølden af det solgte Gods var: af Bramstofte Gaard (en større Gaard i Taars Sogn, der endnu nævnes særskilt i D. Atl. III. p. 277) 5½ Hund Byg; af den øde Jord ½ Pd. Byg; af Gaarden i Hielm 1 Pd. Byg, 18 Skill. Penge, og nogen Smaarebsel. Saaledes i det Hele 28 Eder. Korn, foruden de øvrige smaa Indtægter; og dermed kunde Eierinden ikke ferrente en hypothekeret Gield af 1000 Daler.

Mageskiftebrev (10 Septbr. 1623) erholde Oplysning om. Dette angiver nemlig de fire Gaardes Skyld, som var i Smør (ikke i Flesk), saaledes: den første Gaard 1 Tonde, den anden 3 Fierdinge, den tredje $\frac{1}{2}$ Tonde, den fjerde 1 Tonde; desuden 21 Skilling Erridspenge af hver Gaard, og Skov til alle fire Gaarde til 129 Sviins Olden." (Jvf. S. 149 ovenfor). Desuden erholdt Fru Elisabeth ved Mageskiftet noget Strogods i den vestre Deel af Landet, nemlig en Gaard i „Rubi erg“³⁰⁾ i „Thille“ (=: Tillidse) Sogn, som skyldte 3 Pund Byg, 3 Mark Penge og „1 Tonde Erter for Hoveri,“ og havde Skov til 16 Sviins Olden; samt en Gaard i „Ledso,“ Vesterkov Sogn, hvis Skyld var 1 Pd. Byg, 12 Skiepper Havre, en Tonde Erter for Hoveri, 24 Skill. Erridspenge, 2 Mark Penge, og Skov til 10 Sviins Olden. — For dette Gods i Lolland afstod Elisabeth Friis sit ikke ubetydelige Strogods paa Falster og Møen, nemlig i Eigense paa Falster 3 Gaarde, hvis aarlige Skyld til sammen udgjorde $9\frac{1}{2}$ Pund Byg, foruden 1 Mark Erridspenge og 2 Mark Foernodspenge af hver Gaard; i Raabylille paa Møen en Gaard, som skyldte 11 Tonder Byg, 4 Mark „Indebuds penge,“ 1 Mark Erridspenge, med Skov til 25 Sviins Olden; en anden i Frenderup, hvis Skyld ikke var meer end 5 „Rigsmark“ aarligen; saaledes i Alt 49 Tdr. Byg aarlig Landgilde, foruden 14 Mark og 5 Rigsmark i Penge.

Under Fru Elisabeths Besiddelse af Berritsgaard indfaldt ogsaa en ikke umærkelig Proces, som hun i Forening med Jacob Ulfeldt til Durebygaard og Urup, Befalingsmand paa Nyborg Slot, førte med Borgemeester og Raad i Sarkisbing, der i October 1620 havde kaldet Anders Mortensen til Sognepræst i Byen, uden at erhverve Jacob Ulfeldts og

³⁰⁾ En By af dette Navn findes nu ikke i Tillidse Sogn; derimod ligger der Herregaarden Rubbierggaard.

Elisabeth Frises Samtykke hertil. Disse fremkom med Indsigelse imod Præstens Valg, paa Grund af at Sarksøbings Sognekalde ikke kunde ansees som blot Kiøbstedkalde, efterdi begge Hovedgaarde med deres Bøndergods, som bidrog det meste til Præstens Underholdning, laae til Byens Sogn. Saaledes burde dette betragtes tillige som Landbysogn, og begge Hovedgaardes Gierre som de bedste Mænd i Sognet, uden hvis Minde Præsten ikke kunde udvælges. Adelen's Rettighed, at kalde Præsten til det Sogn, hvori de havde deres Sædegaarde, maatte heller ei svækkes ved Byens Privilegier; men disse maatte snarere, hvor begge kom i Strid, vige for Adelen's Rettigheder. Borgemeesteren i Sarksøbing, Christian Knapp, beraabte sig derimod i sit Indlæg netop paa Kiøbstedernes Privilegier, som tilstod Borgerne Ret til allene at vælge deres Sognepræst; og førte Vidnesbyrd om, at ingen tidligere Præsts Kaldsbrev havde været udstedt eller underskrevet af Nogen Durebygaards eller Berritsgaards Gier. Sagen støvnedes først for Lehnsmanden paa Nalholm, Erik Grubbe til Gammelgaard, og Jens Griffen Bang, Provst i Nørre Herred; men da disse ei vidste at sige nogen endelig Dom i Sagen, fordi de ei kiendte noget afgjørende Lovbud i det omtvistede Tilfælde, blev Sagen indstævnet for Kongens Retteeting ved Knud Gyldenstjerne til Timm, paa hans Svigermoder Fru Elisabeth Frises Begne; og faldt da en saadan Dom af Christian IV. den 9 Jun. 1621: at Rettigheden til at kalde Sognepræsten i Sarksøbing fremdeles skulde tilkomme Borgemeester og Raad i denne Stad, og ingen Anden; med mindre Gierne til Durebygaard og Berritsgaard inden 3 Maaneders Forløb beviste: at de havde havt Deel i de tidligere Sognepræsters Valg, og underskrevet deres Kaldsbrev.³¹⁾

³¹⁾ Formodentlig har denne Sags Udfald givet Anledning til, at Berrits-

Fru Elisabeth Friis vedblev, ogsaa efter Erhvervelsen af Toderyd ved Magekiftet 1623, at samle Bøndergods omkring sin Hovedgaard. 1624 købte hun d. 18 Jan. een Bøndergaard i „Øster-Taars“ af Burchard Rud af Otterslev, og d. 3 Aug. en anden af samme Mand i samme By; den tredje, ligeledes i Taars, købte hun d. 2 Jun. 1624 af Marcus Wille til Hvidkilde. En fjerde Gaard i samme By, tilligemed en Gaard i Toreby, tilskødes hende d. 31 Jan. 1625 af Niels Seested til Beckmark; og endelig købte hun d. 15 Nov. 1625 en Gaard i Maibolle af Jochum Graabo til Peerstrup. Intet af disse Skioder nævner Kjøbesummen, der overhovedet i Almindelighed mangler i dette Slags Documenter, men angives i Kjøbebrevene.³²⁾ — Efter d. 15 Nov. 1625 forekommer Fru Elisabeth Friis ikke i noget Document, Berritsgaard vedkommende; men Gaarden, som hun formodentlig har besiddet til hendes Død (1631), faldt derpaa til hendes eneste Søn (VIII.) Hr. **Henrik Svitfeldt**, til Lille, - Ridder.³³⁾ Om ham siges

gaards Giere (dog uvist naar), erholdt kongelig Tilladelse til at henlægge denne Gaard under Taars Sogn, hvortil den siden bestandig har hørt. Saaledes var den rimeligviis ogsaa Aarsagen, hvorfor Durebygaard og Maibolles følgende Giere, Flemming Ulfeldt og Elisabeth v. d. Grieben, oprettede et Capel paa Durebygaard (s. Marmora dan. I. p. 316.). Den der omtalte Altertaste, med den anførte Paaskrift, findes nu i Maibolle Kirke.

J. Schæde.

³²⁾ Her kan ved denne Leilighed anføres, at Frederik Kleidsen „Boemand i Nørbe“ (Selveier) d. 5 Oct. 1610 skødede til Hildebrand Henriksen, Raadmand i Saxkiøbing, sin „Eiendomsgaard“ i Nørbe med al dens Tilliggelse, til „evindeligt fri Eiendom,“ for 400 flette Daler, en Tønde Sild, en Tønde Tørst; „item i Foraring til min Husfru et Klædes Skjort, saa godt som 10 flette Daler.“ Den samme Gaard folgte Hildeb. Henriksen 1652 til en Borger i Saxkiøbing for 500 Rigsdaler; (efter Kjøbebrevet.)

³³⁾ Han var født d. 6 Marts 1583; blev Befalingsmand paa Lands-

hos Rhode (Coll. og Falster. I. 569) at han „tog sig stor Myndighed til over alle omkring sig, og brystede sig meget af sit Adelskab.“ Der forekommer fra den lange Tid, han eiede Verritsgaard, kun ganske lidt om ham i Gaardens Documenter. Dertil hører dog, at han 1636, efter lovlig Tinglysning ved 8 „Masynsmænd“ lod fornye Skiellet imellem sine Bønder i Rørket, Kullerup og Faursted, og Kronens Bønder i Rørket; eller, som det hedder, lod „forfriske samme Rebningsskiel, som for nogen Aar siden af uwildige Reebsmænd er indstænet til Verritsgaard, med nye Pæle og Stene;“ samt „rette (forbedre) Skiellet med flere Stene og Mærke fra den ene Ende til den anden, hvor Behov gjordes.“ Dette skeete paa den Maade, som det hedder om den første Steen, efterat den ved førte Vidners edelige Udsagn (blandt hvilke var „Anders Christoffersen i Orreby, som havde været Skovfoged til Verritsgaard, og vogtet Skoven i 33 Aar“), var bevilist at være „ret Reebsteen og Skielsteen,“ at Synsmændene „optog Steenen, og lagde under hannem Kul og Tegel, og sætte en Pæl derhos med Verritsgaards Brænde paa.“ Egeledes fattes ved „Skieltræerne“ (to Ege og een Bog), som havde Mærke, men hvor ingen Stene fandtes, ligesom og i et Par Huller, hvor Stenene vare borttagne, nye Skielsteue, med Kul og Teglstéen under; og paa den Maade „forfriskedes“ alle 7 Skielmærker. — Paa lige Maade lod Henrik Hvitfeldt den 28 Marts 1639 paa ny „udrebe og udstene“ sine „Stenere, Thuderyds Mænd“ de ovenfor tidt omtalte 7 Reb i

frone Slot, og var iblandt de 12 Adelsmænd, som Christian IV. den 2 Jul. 1633 slog til Riddere af Elefanten. (Slange. S. 767.) 1644 forsvarede han i sit 61de Aar Landekrone i flere Uger tappert imod de Svenske under Gustav Horn (sammest. S. 1256, hvor han, beynnderligt nok, kaldes „Major.“) Han var gift med Margrethe Rosenfrands, Ares Datter (til Bliminge) og døde 1653.

Norbek's Skov, efterat i den Anledning alle de gamle Nebbsbreve og andre Documenter, Sagen vedkommende, vare fremlagte og tinglæste. — Med K. Christian IV. mageskiftede Hr. Henrik Hvitfeldt 1640 om to Gaarde i Hielm, som han afftod for to Gaarde i Taars. — Efter hans Død 1653 arvede hans eneste da levende Barn (IX.) **Ollegaard Hvitfeldt** (f. 16 Mai 1622) Berritsgaard. Sun var i Faderens Levetid (1641) bleven gift med den i vor Historie berømte Joachim Gersdorff til Thurebyholm (i Skaane), Danmarks Riges Hofmester og Drost, Befalingsmand paa Bornholm, Patron for Kiøbenhavns Universitet, Ridder af Elefantten, efter Souverainiteten Præsæs i Stats-Collegiet m. m. Fru Gersdorff overlevede sin Fader kun to Aar, og døde efterat have født 9 eller 10 Børn i sit 33te Aar, den 11 Martz 1655. Allerede Aaret tilforn (den 22 April 1654) havde Gersdorff bortsolgt Posternes og Hvitfeldternes gamle Familiegods Berritsgaard til en tydsk Adelsmand (X.) **Hans Wilhelm von Harstall**, som skrev sig til Schrecksbach, Creutzberg og Mühlen, Marschal og Staldmester hos Prindsessen af Sachsen-Altenburg, og siden Staldmester hos den udvalgte Prinds Christian V. (D. Adelsl. I. 225). I den Anledning findes den første ordentlige Jordebog at være optagen over Godset, hvilket paa den Tid udgjorde omtrent 457 Tønder Hartkorn, og bestod, foruden Hovedgaarden (sat og tareret i forrige Sødskendeskifte for $\frac{1}{2}$ Læst Hartkorn, i aarlig Rente af 17 Gaarde i Taars, 4 i Luderyd; Fauersstedgaard den, 5 Gaarde i Killerup, Bramstoftegaarden, 4 Gaarde i Kalløe, 8 i Norbek, 1 i Keersjøe, 3 i Langet, 1 i Malbølle, 1 i Hielm og 1 paa Langeland, foruden endeel Gadehuse; tilfammen, foruden de to større Gaarde, 45 Bøndergaarde; desuden Skoven til Taars (8 Tdr. 2 Skpr.), anslaaet til 200 Sviins Olden, og til Luderyd (5 Tdr.) til 120 Sviin.

Denne Hr. v. Harstalls Søn var (XI.) **Christian Ulrich v. Harstall**, som førstegang forekommer i et Document af 1680. Han skal være født i Nykøbing paa Falster (hvor den udvalgte Thronfølger holdt Hof), 1645. (s. Rhodes Coll. og Falster I. 569.). I sin Ungdom siges han at skulle have reist meget ved fremmede Hoffer, kom siden i Tjeneste hos Christian V. og steg til Overstaldmester og Ridder af Dannebrog; men gik af 1699, formodentlig ved Christian V. Død, og levede siden paa Berritsgaard til sin Død 1719. (Rhode S. 570). At han har hørt til denne Konges Hof-Indlinger, lader sig slutte deraf, at Christian V. ved Skøde af 5 Marts 1687 skienkede ham alt det kongelige Gods, der endnu laae imellem Berritsgaards; nemlig 13 Bøndergaarde og 5 Huse i Rørbeek, tilsammen 103 Tdr. Hartkorn, foruden Skattefrihed paa 3 Aar for 6 Gaarde, og paa 1 Aar for de øvrige syv; hvilket Gods skienkedes ham „henseende til den Tro og gode Tjeneste, som han hidtil allerede har beviist, og fremdeles gjøre skulde.“ Ved samme Tid bevilgede Kongen for Staldmester Harstall og tilkommende Giere af Berritsgaard Oprettelsen af et frit Virketings til Gaarden, og til det Jordegods, han eiede, eller maatte komme til at eie, ikke over 2 Mile fra Hovedgaarden; af hvilken Grund siden [1731] ogsaa Byerne Birnæs og Soesmarke lagdes under samme Virk. — Endvidere skienkede Christian V. ved et i A. 1689 udstedt Gavebrev, „af særdeles kongelig Naade og allernaadigst Hensyn til Supplicansens (!) flittige Tjeneste,“ Staldmester Harstall og hans Arvinger til evindelig Gie Maibolle, Birnæs og Kettinge Sognes Kongetiende, og den halve Kongetiende af Vindeby, ansat til 97 Tdr. Hartk., og en Værdi af 4886 Rdlr., fremdeles Laars og Birnæs Kongetiende, ansatte til 60 Tdr. Hartk. og Værdi af 1512 Rdlr., og adskilligt Bøndergods til en Værdi af 1300 Rdlr. Den

hele Gaves Værdi beregnedes saaledes (vist ikke for høit) til 7698 Rdlr. — Den 14 Jan. 1693 tilkøbte Harsfall sig Kongetienden til Taars, beregnet omtrent til 24 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre, af Fru Margr. Gedde, Holger Winds Enke. Han døde d. 4 Septbr. 1719, og een af hans Døttre (XII.) **Charlotte Sophie Harsfall**, der Aar 1700 havde ægtet Over-Secretair ved Krigs-Cancelliet, Gen-Major Joh. Christoff. v. Korbiz, og havde tilkøbt sig sin Søsters, Enken efter Artillerie-Oberst Fr. Lützu til Sammelgaard, Dorothea Magdalenas Arvedeel i Berritsgaard, solgte d. 27 Decbr. dette Gods for 37,000 Rdlr. courant til (XIII.) **Abraham Lehn**. (see ovenfor S. 107. 108, hvor Godssets Størrelse og Antallet af Bøndergaard m. m. paa den Tid findes angivet). Denne Gier forenede nu med Berritsgaards Gods de 1725 med Høibygaard købte, men derfra meget afliggende Byer Birnæs og Soesmarke, samt de forhen til Gaarden Fuglsang og Prierkølv (som Lehn købte 1726) hørende Byer Maibolle og Hielm,³⁴ der alle ligge i naturligere Forbindelse med Berritsgaard. Han vedblev ogsaa

³⁴) Disse Byer, have den Mærkelighed, at de begge, hver med et Antal af over 20 Bønder, efter disses eget Ønske, endnu til denne Dag ligge i fuldstændigt Jordfælledskab; et Tilfælde, hvorpaa vistnok faa Exemppler gives i Lolland, og i hele Danmark. Jeg har saaledes, ved et Besøg i Aar (1840), her i Lolland haft Leilighed til at finde Fælledskabet i dets hele gamle Forsatning. Gaardene ligge temmelig sammenbyggede, hver med sin Have og Toste-Ager næst op til Huset. Hver By har sine gamle Vedtægter (som ikke just opskrevne), en aarlig skiftende Ældeemand med sine Medhjælpere (Byens tre Mænd), Sammenkomster paa Gadeskævnnet m. m. Kun det gamle Trevangsbrug fik Kammerherre Lehn Bønderne til at forandre, saaledes at de nu drive deres Agerbrug i sex Skifter og indhegnede Bange. Der berettes, at disse Byer ogsaa endnu ere i Besiddelse af gamle Breve og Udkomster, som Bønderne holde meget paa, og ikke let forevise for nogen Fremmed.

fremdeles ved Kjøb af enkelte Gaarde og Huse indenfor Kredsen af hans Besiddelser at afrunde og udvide disse. Sønnen (XIV.) **Poul Abraham Lehn** fortsatte efter Faderens Død (1757) dennes Bestræbelser, og købte den 30 Mai 1775 Durebygaard's Gods, som deels grændsede op til, deels laae spredt imellem Berritsgaard's Eiendomme (s. ovenfor S. 121. 22.). Herved forenede han igjen to Gaarde, der henved 250 Aar tidligere synes at have været samlede en kort Tid under een Eier; og udvidede saaledes sit Jordegods til den hele nordøstlige Deel af Volland, der, indgrændset af Sarkjøbings Na og andre Vandløb, udgjør et Slags Halvø for sig selv; hvoraf han, med kongelig Bevilling, d. 17 Sept. 1781 oprettede et Lehnsbaronie, som han gav Egnens gamle Navn: Guldborgland. Hans yngre Datter, **Margrethe Krabbe Lehn**, født d. 4 Novbr. 1766, blev d. 8 Octbr. 1785 gift med Kammerjunker H. G. Varner til Vedbygaard, men døde længe før Faderen (26 Aug. 1789). Hendes eneste Barn (XV.) **Christiane Henriette Varner** (f. 1786) blev ved Farfaderens Død, d. 24 Octbr. 1804, Arving til Baroniet Guldborgland, og med dette til Berritsgaard. Hun havde 1804 ægtet Kammerherre Baron O. D. Raas-Lehn; og indgik ni Aar efter hans Død, uden Børn i A. 1811, andet Ægteskab (d. 1 Jul. 1820) med Kammerherre Baron Henr. Chr. Rosenørn-Lehn, nuværende Besidder af Friherstabet Guldborgland.

Bilag.

1.

Marquard Pøskæ skieder sit Gods i Musse Herred (Thornæs Sogn) til sin Søster Fru Inger Hans Datter. 1502.

Jegh marquardh pøskæ, Cannich wti Roskiilde, gior alle vittelickt oc kiennes meth thette mith opnæ breff ath jegh haffuer nu giensten ald solt skiet oc affhendh fraa mig oc alle myne arffvinge til hettherligh velbyrdig quinnæ Fru Ingerdhs hans Datter myn kiære Søster o...*) boer i Maribo oc hennes arffvinge thette efter^{ne} mith goz liggendes i laalandh i musseherredh, som er forst i Bærigh gordh all themm Deell . . (oc) Nettighedh jegh erffuede effther myn kiære fader Hans pøskæ oc myn broder Gylser pøskæ hwes siæl gudh nade, oc then Deel jegh haffuer kiopt i for^{ne} bærigh gordh aff myn faders søster Datter ffrucæ berittæ erickss datter, item 1 gaard i Kyclerup, Rasmus lauussen i baar, giffuer ii pund bigh, ii ss gr. en goef, i skieppe haffre, item 1 gordh ibidem lasse clauessen i baar, giffuer ij pund bigh, ii ss gr., i goef, 1 skieppe haffre, item en gordh ibidem lasse staffensen i boer, giffuer 1 pund bigh, ii St. grot, en goef, 1 Skieppe haffre, item en gordh i bærith, Hans knabe i bor, giffuer ij pund big, ii ss grot, i skieppe haffre, Till ewindelige eyæ frii eyæskullendes meth alle for^{ne} gorde oc goes tilleggelse, Alger, engh, skow, marck, fiskewatn, sægang, inckthet wndrtaget h i noget mode. Och kennes ieg mig ath haffue oppboret swlt werdh ther fore till myn fulle noge. Thi beplicker ieg mig og myne arffvinge ath frii oc hemlæ for^{ne} ffrucæ ingerdh myn kiære søster oc hennes sanne arffvinge alle for^{ne} gorde oc goz af alle menz hinder

*) Et Hjørne af Documentet er afrevet.

oc fiære, oc ath wederlegge saa goth goz igen i syn wærelse oc beleglighedy innen ser wger ther nesth effther, om thet worder henne eller them affwunneth meth nogell logh, og holde henne og hennes arffwinge theth skadesløs i alle mode wdhen all gensielse ther emodh. Till vitnesbirdd alle for^{ne} ordd og artickels henger iegh willelige mith inckzegell nædhen fore thette mith opnæ breff meth flere betterlige wærdige meng inckzegell, som jegh haffuer bedeth besegle meth migh, Som ære iohan vensterman i Mariebo, Mattes lauesen i Delstrup, langdommer i laalandh, hemingh vensterman i fulsangh og iep baritsffen (?) i bramstoffske. Datum Anno Dni Md. secundo, in profesto purificationis marie virginis.

(Paa Pergament; har høvt 5 hængende Segl.)

2.

Frederik II. stadfæster Christoffer Hvitfeldts Besiddelse af den Gaard i Kilerup, Torse Sogn i Volland, som Marquard Pøiseke havde kjøbt af Fru Birgitte Eriks Datter 1529.

Wii Frederich mett guds naade Danmarks wendes og gottis Koning, wdtuold Koning till Norge, Hertug vdi Slesuig, Holstern, Stormarnn oc ditmarschenn Grefue vdi oldenburg oc Delmenhorst Giøre alle witttherligt, att oss elskel^e Christoffer Huitfeld, wor Hofffinder, haffuer nu weret her hoff og och berett, at Fru birgitthe Eriks datther, Emicke wenstermands estherleuerske, solde Her Marquord pøiseke, Cannick vdi roskilde, en gaard liggendes vdi Kilerup i torse sogn, i mussen herret, som nu Jøren Hiort paa boer oc skylder aarlige ett pd. byg oc two f. gr., Huilken gaard Otthe Clausen for^{ne} Christoffer Huidfelds fader kjøpte af for^{ne} Hr. Marquord pøiseke, Som hand for og beuiste med hans skuidebreff, Och berette hand at middeler tid bleff for^{ne} Frue Birgitthe ericksdatthers broder søn død vdi Skottland, Och tha bleff alt hans gaads annamet vnder kronen, och eblannt samme

gaards bleff oc for^{ne} gaard i Kilerup annamet vnder kronen, och haffuer for^{ne} og elskel^e Christoffer bodett seg ther om altid vdi rette. Och wor nu aff og begerendes at wij wille vnde hannom samme gaard ighen uden all ytthermere trette oc dielle. Thij haffue wij aff wor sonderlig gunst och naade, haa och for trostab og wil- lig tienneste, som for^{ne} Christoffer Huidfeld oss oc riget her til giortt oc beuist haffuer, och her effther troligenn giore [oc] beuise maa oc skall, haffue (sic) vndt och giffuit och nu met thette wort opne breff vnde oc giffue hannom oc hans arffuinge alt thennd ret- tighed, ssom og oc kronenn kannd tilfalle i for^{ne} gaard, Alt haffue, nyde, bruge och beholle till euig tid vden all hinder og forfang vdi noger maade. Thij forbiude wij alle wore ffogther, Embiz- menn och alle andre, for^{ne} og elskelige Christoffer Huidfeld eller hanns arffuinge her emod paa for^{ne} gaard hindre, hindre lade eller vdi noger maade forfang att giore, wnder wor hyllest og naade. Giffuit paa wortt Slott Gottorp, Mandagen nest effther hellige tre Konngers dag Mar Mdyrrir wnder wort signet.

Ad mandatum Regiæ Majestatis proprium.

(Paa Pergament; det kongelige Segl fatted.)

3. Slægten **Moſte**, **Mioſte** eller **Moiste**.

Hartwig Moſte, levede 1417 i Golland.

* Jnger falder. [Efter Slægtb. Datter af Jens falder.]

Heber Mioſte til Kullinggaard.

* Gaaren Siure, af Solſten.

En Datter.
* Gift M. M.

Birthe Ericſdatter. * Gemme Benſſermann,
ſom hun overlevede.

Porthe Mioſte. * Peter Suel til Gel-
holle paa Kangeland. [Dioſte 2 Feb
fubes hun i Slægtbøger.]

Sand Moſte, (Mibber?) forekommer i
et ſollandſk Doc. 1462; ligelædes 1468; og
ſom Søbedsmænd paa Skalhølm 1472.

* Gaaren Kunge [Efter Slægtbøgerne Datter
af Jacob Mibberſen til Sandnæs og Riels-
trup, og Gaaren Mibber.]

Hartwig Moſte. **Etter Moſtefæ.**

* Gaaren M. M. og er
uden Tvivl bød tilblyg-

b. før 1502.

Solmer Moſte,

Rannit i Skoestibe,
forſeglet med ſin Bro-
der, Hartward Moſte,
Rannit Kammere, og
ſin Mibber's Søſter
Birgitte Mibberdatter
(Kunge) Teip faale's
Efterleverſe, et Stiede
1490. (Mn. Magsn.)

Dr. Martward

Moſte, ft 1479
Eriſdatter paa den
hede Stettigheb i den
riſsgaard; var Rans
nit i Skoestibe 1490,
(1522) i Maribo.

Jungerd Sanddatter. **Stine Moſte.**

Skiedte bet meſte af
Herritsgaard, og 4
Bombergarde 1502.
ſom hylte Sprind's
Guds 1501, Eprikan
Sept. 1487

ben ſtorſte Deel af
Herritsgaard til ſin
Mand af ſin Elagt.

Barbara Ericſdatter (Blad), til Herritsgaard.

* Otto Clauſen Forſeldt (navnes "til Drebygaard," ſom
han alſaa maa have faaet med hende.) Han levede 1525,
men var bød før 1529. Hun levede ſom Ende 1538.